

VÜCUT BÜTÜNLÜĞÜNÜN İHLALİNDEN DOĞAN ZARAR VE TAZMİNİ

Ayşenur ŞAHİN*

ÖZET

Vücut bütünlüğünün ihlali, zarar görenin beden veya ruh bütünlüğünün maddî veya manevî bir zarar meydana gelecek şekilde bozulmasını ifade etmektedir. Vücut bütünlüğünün ihlalinden doğan zararlar ise vücut bütünlüğünün ihlali neticesinde meydana gelen maddî ve manevî eksilmeleri ifade etmektedir. Vücut bütünlüğünün ihlali sonucunda ortaya çıkan maddî zararlar Borçlar Kanunu m. 46'da özel olarak hükme bağlanmıştır. Bu hüküm gereğince vücut bütünlüğünün ihlali nedeniyle zarar görenin malvarlığında meydana gelen maddî zararlar, masraflar, çalışma gücünün kısmen veya tamamen kaybindan doğan zararlar ve ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan zararlar şeklinde tasnif edilebilir. Vücut bütünlüğünün ihlalinden doğan manevî tazminat talebi ise BK. m. 47'de özel olarak düzenlenmiştir. Bu hüküm gereğince hâkim özel şartları da göz önünde bulundurarak, vücut bütünlüğü ihlal edilen kişiye manevî zarar olarak adalete uygun bir tazminat ödenmesine karar verebilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Vücut bütünlüğü, maddî zarar, manevî zarar, çalışma gücünün kaybı, ekonomik geleceğin sarsılması*

DAMAGES FOR BREACH OF THE INTEGRITY OF THE BODY

ABSTRACT

Body integrity of the breach, suffered a physical or mental integrity of the material or moral damage will occur to indicate corruption. Damages for breach of the integrity of the body resulting from a violation of the integrity of the body refers to the material and spiritual dropped. Body integrity of the financial losses resulting from a violation of the Code of Obligations Article 46 specifically stipulated. This is due to a violation of the integrity of the body in accordance with the terms of the assets from the financial losses suffered, costs, work force and economic losses arising from partial or complete loss of the future can be grouped in the form of damages arising from shake. Body integrity of the moral claim for breach of Article 47 of the Code of Obligations organized. This provision is also considering the particular circumstances of the judge in accordance with violation of physical integrity of the person, can decide in an equitable compensation as non-pecuniary damage.

Key Words: *Body integrity, material damage, immaterial damage, loss of working capacity, collapse of the economic future*

* Arş. Gör., Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk ABD. Araştırma Görevlisi

GİRİŞ

Vücut bütünlüğünün ihlâli, zarar görenin beden veya ruh bütünlüğünün maddî veya manevî bir zarar meydana gelecek şekilde bozulmasını ifade etmektedir. Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararlar ise vücut bütünlüğünün ihlâli neticesinde meydana gelen maddî ve manevî eksilmeleri ifade etmektedir.

Vücut bütünlüğünün ihlâli sonucunda ortaya çıkan maddî zararlar BK m. 46'da özel olarak hükme bağlanmıştır. Bu hüküm gereğince vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle zarar görenin malvarlığında meydana gelen maddî zararlar, masraflar, çalışma gücünün kısmen veya tamamen kaybindan doğan zararlar ve ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan zararlar şeklinde tasnif edilebilir. Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle ortaya çıkan maddî zararlardan ilki doktrinde tedavi giderleri olarak da adlandırılan masraflardır. Zarar gören kişinin vücut bütünlüğünü eski hale getirmek yani iyileştirmek veya hastalığın artmasına engel olmak için yapmış olduğu masraflar bu kapsamda değerlendirilecektir. Bunun dışında vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin bu ihlâl nedeniyle tamamen veya kısmen çalışamaz duruma gelmesi ihtimalinde meydana gelen zararların da bu kapsamda tazmin edilmesi gerekmektedir. Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin maddî zarar kapsamında talep edebileceği son zarar kalemini ise ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlar oluşturmaktadır. Bu tür zararlar ise zarar gören kişinin çalışma gücünde bir azalma meydana gelmese dahi iş piyasasında yeni bir iş bulması veya eski işini korumakta güçlük çekmesi veya aynı işte çalışsa dahi ihlâlden öncesine nazaran daha çok emek sarf etmek zorunda kalması nedeniyle ortaya çıkan zararlardır.

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan manevî tazminat talebi ise BK m. 47'de özel olarak düzenlenmiştir. Bu hüküm gereğince hâkim özel şartları da göz önünde bulundurarak vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişiye manevî zarar olarak adalete uygun bir tazminat ödenmesine karar verebilir.

VÜCUT BÜTÜNLÜĞÜNÜN İHLALİNDEN DOĞAN ZARARLAR

I. GENEL OLARAK

Sorumluluk hukukunun temel amacı, bir kimsenin malvarlığında iradesi dışında meydana gelen eksilmeleri aynen veya nakden gidererek zarar

görenin zarar verici olay sonucunda malvarlığında eksilen değer yerine nitelik veya nicelik yönünden eş bir değer koymaktır¹. Zarar görenin malvarlığında eksilen değer yerine aynı nitelikte bir değer konulması mümkün olduğu takdirde bu değer; bu mümkün olmadığı takdirde, nicelik yönünden, yani para ile ona denk bir değer konulur ve zarar verenin yerine getirmek zorunda olduğu bu yükümlülüğe tazminat yükümlülüğü adı verilir².

Tazminat yükümlülüğünün, bir diğer ifadeyle zarar verenin ödeyeceği tazminat miktarının tespit edilebilmesi için, öncelikle zararın hesaplanması gerekmektedir. Ancak zarar verenin ödeyeceği tazminat miktarının üst sınırını zarar görenin uğradığı zarar oluşturduğundan, tespit edilen tazminat miktarının zararı geçmesi söz konusu olmaz³.

Zarar görenin malvarlığının zarar verici olaydan sonraki durumu ile böyle bir olay meydana gelmeseydi göstereceği durum arasındaki farkı ifade eden zarar⁴, eşyaya ilişkin olabileceği gibi⁵ kişiye ilişkin de olabilecektir⁶. Bu anlamda çalışma konumuzun esasını oluşturan ve Borçlar Kanunu'muzda

¹ **Fikret EREN**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 11. Tıpkı Basım, İstanbul 2009, s. 691, tazminatın amacına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **Haluk N. NOMER**, Haksız Fiil Sorumluluğunda Maddi Tazminatın Belirlenmesi, İstanbul 1996, s. 33 vd..

² **EREN**, s. 691; **Hüseyin HATEMİ**, Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, İstanbul 1998, s. 96 vd.; **Aytekin ATAAY**, Borçlar Hukukunun Genel Teorisi, İstanbul 1975, s. 88.

³ **EREN**, s. 692.

⁴ Zarar kavramına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **EREN**, s. 472 vd.; **Kemal OĞUZMAN/Turgut ÖZ**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Gözden Geçirilmiş Altıncı Basıdan Yedinci Tıpkı Bası, İstanbul 2009, s. 514 vd.; **Selahattin Sulhi TEKİNAY/Sermet AKMAN/Haluk BURCUOĞLU/Atilla ALTOP**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Baskı, İstanbul 1993, s. 545 vd.; **Ahmet M. KILIÇOĞLU**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 9. Bası, Ankara 2007, s. 209 vd.; **Safa REİSOĞLU**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yirminci Bası, İstanbul 2008, s. 148,149; **Andreas von TUHR**, Borçlar Hukukunun Umumi Kısımı, C. 1-2, Ankara 1983, (Çev. Cevat EDEGE), s. 76 vd.; **Mehmet ÜNAL**, Manevi Tazminat ve Bu Tazminat Çeşidinde Kusurun Rolü, AÜHFD., C. 35, S. 1-4, s. 398 vd.; **Yeşim M. ATAMER**, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, İstanbul 1996, s. 32, 33; **Kemal Tahir GÜRSOY**, Haksız Eylem(Fiil) den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku), AÜHFD., C. 31, S. 1, s. 149 vd.; **ATAAY**, s. 71; **Aydın AYBAY**, Borçlar Hukuku Dersleri, İstanbul 1995, s. 82.

⁵ **EREN**, s. 706, şeye ilişkin zarar konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız, **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 514 vd.; **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP**, s. 547 vd.; **KILIÇOĞLU**, s. 209, 210; **Mustafa TİFTİK**, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, Ankara 1994, s. 52.

⁶ **EREN**, s. 710, kişiye ilişkin zarar konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız, **KILIÇOĞLU**, s. 209, 210; **Henri DESCHENAU/Pierre TERCİER**, Sorumluluk Hukuku, Ankara 1983, (Çev. Salim ÖZDEMİR), s. 21; **TİFTİK**, s. 52.

özel olarak düzenlenen vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararların da kişiye ilişkin zarar kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Sorumluluğu doğuran olayın, zarar görenin vücut bütünlüğünü ihlâl etmesi hali BK. m. 46/I'de özel olarak hükme bağlanmıştır. Bu hüküm gereğince “*Cismani bir zarara düşer olan kimse külliyen veya kısmen çalışmaya muktedir olamamasından ve ileride iktisaden maruz kalacağı mahrumiyetten tevellüt eden zarar ve ziyanını ve bütün masraflarını isteyebilir*”. Bu hükme göre, vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi çalışma gücünün tamamen veya kısmen kaybı veya ekonomik geleceğinin sarsılması nedeniyle uğradığı zarar ile birlikte yaptığı harcamaların tümünün de giderilmesini talep edebilir⁷.

Özel hüküm niteliğindeki BK. m. 46/I hükmü, genel hükümlerin uygulanmasını önlemesi dışında, sözleşme dışı sorumlulukta ve sözleşme sorumluluğunda da uygulama alanı bulacaktır⁸. Ayrıca bu hüküm yalnız Borçlar Hukuku alanında değil, özel kanunlarla düzenlenmiş tüm sorumluluk hukuku bakımından uygulanacaktır. Nitekim BK. m. 98/II “*Haksız fiillerden mütevellit mesuliyete müteallik hükümler, kıyasen akde muhalif hareketlere de tatbik olunur*” hükmü gereğince BK. m. 46 hükmü yalnız haksız fiil sorumluluğunda değil; aynı zamanda sözleşme sorumluluğunda da uygulama alanı bulur⁹.

Esas itibariyle vücut bütünlüğünün ihlâli, zarar görenin beden veya ruh bütünlüğünün maddî veya manevî bir zarar meydana gelecek şekilde bozulmasını ifade etmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere vücut bütünlüğünün ihlâli, beden bütünlüğünün ihlâli şeklinde olabileceği gibi ruh bütünlüğünün ihlâli şeklinde de ortaya çıkabilir¹⁰.

⁷ EREN, s. 711; OĞUZMAN/ÖZ, s. 557; KILIÇOĞLU, s. 304; Mehmet AYAN, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, Konya 2007, s. 232; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 603; Metin GÜRBÜZ, Beden Tamliğının İhlali (Sakatlık) ve Ölüm Hallerinde Doğan Maddi Zararın Hesaplanması ve Tazminatın Tayini, Ankara 2001, s. 19; Fatma Tülay KARAKAŞ, Bedensel Bütünlüğü İhlal Edilen Ev Kadınının Çalışma Gücünün Kaybı Nedeniyle Tazmin Talebi, AÜHFHD., C. 55, S. 2, s. 144, 145.

⁸ EREN, s. 711; Sema GÜLEÇ (UÇAKHAN), Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması, Yenilenmiş Geliştirilmiş 5. Bası, Ankara 2008, s. 237.

⁹ Ömer EKMEKÇİ, Özel Hukukta Vücut Bütünlüğünün İhlali ve Ölüm Hallerinde Maddi Zarar Hesabının Unsurları, Destekten Yoksunluk ve Cismani Zararlarda Sorumluluk ve Tazminat, İstanbul 1996, s. 91.

¹⁰ EREN, s. 711; OĞUZMAN/ÖZ, s. 557; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 603; Haluk TANDOĞAN, Türk Mesuliyet Hukuku, İstanbul 2010, s. 283; ATAAY, s. 302; Fahri ÇALKIN/Muhsin TUĞSAVUL, Haksız Fiillerden Doğan Tazminat Davaları, İstanbul 1948, s. 86, 87; REİSOĞLU, s. 195; DESCHENAU/TERCIER, s. 21; Kemaleddin BİRSEN, Borçlar Hukuku Dersleri Borçların Genel Hükümleri, İstanbul 1967, s. 223, 224;

Vücut bütünlüğünün ihlâli halinde, zarar görenin vücut bütünlüğü mekanik veya psîşik bir müdahale ile bozulmaktadır. Bu anlamda bir kişiye tokat atılması, bir kişinin delici veya kesici bir aletle yaralanması, gözün kör veya kulağın sağır olması ihtimallerinde, zarar görenin vücut bütünlüğü mekanik bir müdahale ile bozulmaktadır. Bunun dışında vücut bütünlüğünün psîşik müdahaleler sonucunda da bozulması mümkündür. Örneğin, korkutulan hamile bir kadının çocuğunu düşürmesi veya bir patlama sonucunda korkan kadının saçlarının dökülmesi gibi hallerde de vücut bütünlüğü psîşik bir etki sonucunda bozulmaktadır¹¹.

Vücut bütünlüğü gibi ruh bütünlüğünün ihlâli de mekanik bir etki veya güç sonucunda meydana gelebileceği gibi psîşik bir etki veya güç sonucunda da meydana gelebilir. Ruh bütünlüğünün ihlâli halinde her ne kadar zarar görenin anatomisinde bir değişme meydana gelmese de zarar görenin duygu, irade veya zekâ yeteneklerinde bir değişme meydana gelerek ruh sağlığı bozulmaktadır. Bu nedenle akıl hastalığı veya akıl zayıflığı, sinir hastalığı, kişilik değişimi, fikri yorgunluk gibi hallerin de ruh bütünlüğünün ihlâline örnek olarak verilmesi mümkündür¹². Ayrıca bir fiilin beden ve ruh bütünlüğünü birlikte ihlâl etmesi de mümkündür. Bu nedenle bir kimsenin bedenine yapılan eziyet zarar görenin bedenin yaralanmasına neden olduğu gibi, bu kişinin duyacağı acının da ruh bütünlüğünü ihlâl edeceği kuşkusuzdur¹³.

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararlar, vücut bütünlüğünün ihlâli neticesinde meydana gelen maddî ve manevî eksilmeleri ifade etmektedir¹⁴.

H. OSER/W. SCHÖNENBERGER, Borçlar Hukuku İkinci Kısım, Ankara 1950, (Çev. Recai SEÇKİN), s. 421; **EKMEKÇİ**, s. 92; **GÜRBÜZ**, s. 19; **AŞCIOĞLU**, s. 441; **Mustafa Reşit KARAHASAN**, Tazminat Hukuku Maddi Tazminat, Altıncı Bası, İstanbul 2001, s. 154; **GÜLEÇ**, s. 241; **Cemal ÖZTÜRKLER**, Uygulamanın İçinden Ölüm ve Bedeni Zarar Hallerinde Maddi Tazminatın Hesaplanması Teknikleri, Ankara 2003, s. 89; bu husus **Yargıtay 21. HD. E. 2003/2421, K. 2003/2555, T. 25.3.2003**'de "...cismani zarar kapsamına (B.K. 46. ve 47) ruhsal bütünlüğün ihlâli sinir bozukluğu veya hastalığı gibi hallerin girdiği, bu maddelerde sadece maddî sağlık bütünlüğünün değil ruhsal ve sinirsel bütünlüğünde korunduğu öğretiler ve Yargıtay kararlarında kabul edilmektedir..." şeklinde ifade edilmiştir, **Kazancı İçtihat Bilgi Bankası**.

¹¹ **EREN**, s. 711; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 557, 558; **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP**, s. 603; **REİSOĞLU**, s. 195; **EKMEKÇİ**, s. 92; **KARAHASAN**, Tazminat, s. 154.

¹² **EREN**, s. 711, 712; **EKMEKÇİ**, s. 92; **GÜLEÇ**, s. 240, 241.

¹³ **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 558.

¹⁴ **EREN**, s. 712; **GÜRBÜZ**, s. 21; **KARAHASAN**, Tazminat, s. 157.

Vücut bütünlüğünün ihlâli sonucunu doğuran kaza, suç oluşturan bir fiil, bir ameliyat veya sorumluluğu doğuran bir hastalık gibi ihlâl fiilleri zararın sebebinin oluşturmaktadır¹⁵.

II. MADDÎ ZARARLAR

A. Genel Olarak

Maddî zarar, bir kimsenin malvarlığında rızası dışında meydana gelen azalmadır. Malvarlığının zarar verici fiil olmasaydı arz edeceği durum ile fiil sonucu arz ettiği durum arasındaki fark, zararı oluşturur. Zarar malvarlığının aktifinin azalması, mahrum kalınan kâr veya pasifin artması şeklinde meydana gelebilir¹⁶.

Bir kimsenin malvarlığında rızası ile meydana gelen eksilmeler zarar olarak nitelendirilemez. Bu nedenle bir sözleşmeyle borç yüklenen kimsenin malvarlığının pasifinde meydana gelen artış veya bir malın mülkiyetini devreden kişinin malvarlığının azalması hallerinde bu azalmalarda rıza söz konusu olduğu için zarardan bahsetmek mümkün değildir. Ancak bir kimsenin uğramış olduğu haksız fiil sonucunda yapmak zorunda kaldığı masraflar veya yüklendiği bir borç zarar olarak nitelendirilir. Bunun dışında başkası tarafından yaralanan bir kişinin tedavi için yapmış olduğu masraflar da zarar olarak nitelendirilmektedir¹⁷. Bu şekilde vücut bütünlüğünün ihlâli sonucunda ortaya çıkan maddî zararlar BK. m. 46'da hükme bağlanmıştır. Bu hüküm gereğince, vücut bütünlüğünün ihlâli halinde mağdurun malvarlığında meydana gelmesi muhtemel olan azalmanın ve dolayısıyla maddî zararın türleri; masraflar, çalışma gücünün kısmen veya tamamen kaybından doğan zararlar ve ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan zararlar şeklinde düzenlenmiştir¹⁸. TBK. m. 54'te ise vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararlar, bedensel zararlar başlığı altında "*Bedensel zararlar özellikle şunlardır: 1. Tedavi giderleri 2. Kazanç kaybı 3. Çalışma gücünün azalmasından ya da yitirilmesinden doğan kayıplar 4. Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan kayıplar*" şeklinde düzenlenmiştir.

¹⁵ EREN, s. 712.

¹⁶ OĞUZMAN/ÖZ, s. 514.

¹⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 514.

¹⁸ EREN, s. 712; TANDOĞAN, s. 283; Fahiman TEKİL, Borçlar Hukuku, İstanbul 1981, s. 148; Kenan TUNÇOMAĞ, Türk Borçlar Hukuku Cilt I Genel Hükümler, İstanbul 1976, s. 468; ATAAY, s. 302, 303; Teoman AKÜNAL, Haksız Fiilden Doğan Zararlarda Denkleştirme Sorunu, İstanbul 1977, s. 155; EKMEKÇİ, s. 93; GÜRBÜZ, s. 21; GÜLEÇ, s. 242; HATEMİ, s. 102.

B. Maddî Zararın Kapsamı

1. Masraflar

Vücut bütünlüğünün ihlâlî halinde zararın kapsamına vücut bütünlüğünü eski hale getirmek yani iyileştirmek için veya hastalığın artmasına engel olmak için yapılan masraflar girer. Yapılan tüm bu masraflar doktrinde tedavi masrafları olarak da adlandırılmaktadır¹⁹. Bu anlamda vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin iyileşmesi için yapılan muayene, tahlil, tedavi, ambulans, ameliyat, hastane, ilaç, bakım gibi masraflar bu kapsamda değerlendirilir. Bunun dışında zarar görenin bir organını kaybetmesi halinde bu organ yerine kendisine takılan organ veya protezler için yapılan masrafların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir²⁰. Ayrıca vücut bütünlüğünün ihlâlının tedavisi dışında yol açtığı, sürekli başka bir kişinin bakımına muhtaç olunması nedeniyle yapılan masraflar da bu kapsama dâhil edilecektir²¹. Bu nedenle zarar görenin evinde tedavi görmesi ihtimalinde hemşire veya hastabakıcı için yapmış olduğu masrafların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir²².

Doktrinde zarar görenin vücut bütünlüğünün ihlâlî nedeniyle yapmış olduğu avukat, hukuki danışma ve bunun gibi giderleri masraflar kapsamında talep edip edemeyeceğine ilişkin tartışma bulunmaktadır. Bir görüşe göre, vücut bütünlüğünün ihlâlî halinde zarar görenin avukat, hukuki danışma için yapmış olduğu giderler ihlâlî doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkmadıkları için BK. m. 46'da düzenlenen masraf kapsamında değerlendirilmez²³. Doktrinde bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise, vücut bütünlüğünün

¹⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 558; EREN, s. 712; KILIÇOĞLU, s. 304; EKMEKÇİ, s. 93; GÜRBÜZ, s. 21; Hasan Tahsin GÖKCAN/Seydi KAYMAZ, Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukuki Sorumluluk, Tazminat-Sigorta-Rücu Davaları ve Trafik Suçları, Yenilenmiş Genişletilmiş 4. Bası, Ankara 2006, s. 607.

²⁰ EREN, s. 712; OĞUZMAN/ÖZ, s. 558; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 603; TEKİL, s. 148; TUNÇOMAĞ, s. 468; TANDOĞAN, s. 284; Selahattin Sulhi TEKİNAY, Borçlar Hukuku, Yeniden İncelenmiş Dördüncü Bası, İstanbul 1979, s. 481; AKÜNAL, s. 155; von TUHR, s. 367; OSER/SCHÖNENBERGER, s. 421; BİRSEN, s. 233; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 87; REİSOĞLU, s. 196; KILIÇOĞLU, s. 304, 305; AYAN, s. 232; EKMEKÇİ, s. 93; GÜRBÜZ, s. 21; KARAHASAN, Tazminat, s. 157; AŞÇIOĞLU, s. 441; ÖZTÜRKLER, s. 92; Haluk N. NOMER, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş Altıncı Bası, İstanbul 2008, s. 95; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 607; GÜLEÇ, s. 242, 243; Çetin AŞÇIOĞLU, Trafik Kazalarından Doğan Hukuk ve Ceza Sorumlulukları, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Bası, Ankara 2008, s. 441.

²¹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 558; GÜRBÜZ, s. 22.

²² EREN, s. 712; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 603; GÜRBÜZ, s. 22.

²³ EKMEKÇİ, s. 93, 94.

ihlâli nedeniyle yapılan avukat, hukuki danışma ve bilirkişi ücretlerinin de BK. m. 46 anlamında yapılan masraflar kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir²⁴. Nitekim vücut bütünlüğü ihlâl edilmeseydi yapılmayacak olan bu masrafları zarar görenin BK. m. 46 anlamında talep etmemesi kanun koyucunun amacına aykırı bir yorum olarak değerlendirilebilir.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle yapılacak olan masraflar kapsamına bu ihlâlin olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik masraflar dışında zarar görenin iyileşmesi mümkün olmayan bir hastalık veya sakatlığa maruz kalması ihtimalinde bu eksikliklerin daha da artmasına engel olmak için yapılan masraflar da girer. Bundan başka zarar görenin yakınlarının hastaneye gelip giderken yapmış oldukları ulaşım giderleri de bu kişiler ile zarar gören arasında vekâlet ilişkisinin varlığı halinde yapılan masraflara dâhildir. Ancak bu kişilerle zarar gören arasında vekâlet ilişkisi bulunmaması halinde zarar görenin yapılan bu harcamaları zarar olarak talep edebilmesi için kendisinin yakınlarına veya üçüncü kişilere karşı vekâletsiz iş görme ilişkisi nedeniyle tazminat borçlusu olması gerekmektedir. Aksi takdirde yakınların hastaneye gelip gitmek için yapmış oldukları masraflar ahlaki bir ödev olduğu için istenemez²⁵.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle yapılan masraflara ilişkin tazminat davasında hüküm tarihine kadar yapılan masraflar dışında ileride yapılması muhtemel olduğu tespit edilen masraflar da talep edilebilir²⁶. Nitekim tazminat talebinde bulunabilmek için masrafların fiilen yapılmış olması gerekmez²⁷. Bu nedenle ilaçların belirli bir süre kullanılması veya zarar görenin belirli dönemlerde kontrol edilmesi veya belirli bir süre sonra bir ameliyat geçirmesinin gerekli olduğu hallerde ileride yapılacak bu masrafların da tazminat olarak talep edilmesi mümkündür. Böyle bir durumda zarar görenin gele-

²⁴ EREN, s. 712; **Yargıtay 11. HD. E. 2003/2753, K. 2003/5873, T. 3.6.2003**'te "...davacı vekili bu dava nedeniyle noter ve apostil masrafı yaptığını iddia etmektedir. Söz konusu masrafların bu dava nedeniyle yapıldığının kanıtlanması halinde bu gider kalemlerini talep mümkündür. O halde mahkemece, söz konusu masrafların bu dava nedeniyle yapıp yapılmadığı araştırılmak ve sonucuna göre karar verilmek gerekirken, bu gider kaleminin reddi doğru görülmemiş ve kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir" şeklinde karar vermiştir, **Kazancı İçtihat Bilgi Bankası**.

²⁵ EREN, s. 712, 713.

²⁶ OĞUZMAN/ÖZ, s. 558.

²⁷ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 603; TEKİNAY, s. 481; EKMEKÇİ, s. 93.

cekte yapılması muhtemel masraflar bilirkişiye hesaplatılır²⁸. Tazminat hesaplanırken göz önünde bulundurulacak masrafların halin icabına uygun olması gerektiğinden, halin icabının gerektirmediği bir masraf fiilen yapılmış olsa dahi tazminat hesabında dikkate alınmaz. Ayrıca halin icabına uygun yapılan masrafların resmi hastane tarifesinden fazla olması bu masrafların tazminine engel oluşturmaz²⁹. Bunun gibi yapılan masrafların zarar görenin sosyal ve ekonomik durumuna da uygun olması gerekmektedir. Zarar gören bu masrafları bizzat yapmak zorunda kalsaydı nasıl bir hekim veya hastane seçecek idiyse, bu durumda da kendisine aynı koşulların sağlanması gerekmektedir³⁰.

Vücut bütünlüğünün ihlali nedeniyle yapılan tedavi giderlerinin tazmininde, yapılan bu giderlerin bir tarifeye sınırlı olup olmadığı hususu uygulamada sıkça karşılaşılan bir sorundur. Uygulamada genellikle davalı özel hastanede yapılan tedavi giderlerine itiraz etmektedir. Ancak burada önemle belirtilmesi gereken husus, vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin çoğu zaman giderlerin seçimi hususunda etki etme yetkisinin olmamasıdır. Bu nedenle zarar gören tedavisini resmî bir hastanede yaptırmak zorunda olmadığı gibi, dilediği sağlık kurumunda yaptırmaya³¹, yurt içinde tedavinin mümkün olmadığı hallerde yurt dışında yaptırmaya hakkına da sahiptir³². Ancak vücut bütünlüğü

²⁸ EKMEKÇİ, s. 93.

²⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 558, 559; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 604; ÖZ-TÜRKLER, s. 93.

³⁰ EREN, s. 713; Vücut bütünlüğünü ihlâl edilen kişi düşük sosyal ve ekonomik durumu nedeniyle bu giderleri kendisi yapmak zorunda olsaydı hangi tedavi giderlerini seçecek idiyse vücut bütünlüğünün ihlali halinde de aynı tedavi giderlerini talep edebilmesi şeklindeki bir ölçütün insan onuruna ve eşitlik ilkesine aykırı olduğuna ilişkin görüş için bakınız, EKMEKÇİ, s. 94; GÜRBÜZ, s. 24.

³¹ EKMEKÇİ, s. 94; AŞÇIOĞLU, s. 443; Yargıtay HGK. E. 1999/4-619, K. 1999/737, T. 29.9.1999'da "...Yaşam hakkı kişinin vazgeçilmez en önemli haklarından. Somut olaydaki gibi ağır yaralanma nedeniyle kişinin sosyal durumuna göre özel bir sağlık kurumunda tedavi görmesini doğal karşılamak gerekir. Olaydaki gibi, hayati tehlike doğuracak biçimde bir iç organın tahribatına maruz kalan kişinin mutlak surette devlet sağlık kurumlarında tedavi görmeye zorlanması, onun yaşam hakkının sınırlandırılması ve bu konuda tercih yapmasını engellemek sonucunu doğurur. O halde davacı Aysel'in tedavi gördüğü özel sağlık kurumunca düzenlenen sarf belgesine göre hüküm kurulması gerekirken yazılı biçimde karar verilmiş olması bozmayı gerektirmiştir..." gerekçesiyle bozularak dosya yerine geri çevrilmekle, yeniden yapılan yargılama sonunda; mahkemece önceki kararda direnilmiştir. ...Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken, önceki kararda direnilmesi usul ve yasaya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır..." şeklinde karar vermiştir, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; benzer yöndeki bir başka karar için bakınız, Yargıtay 4. HD. E. 604, K. 2504, T. 20.3.1985, KARAHASAN, Tazminat, s. 160, 161.

³² TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 604; EKMEKÇİ, s. 94; Yargıtay 4. HD. E. 1981/1247, K. 1981/3013, T. 11.3.1981'de "...Mahkemenin, davacı ana ve babanın yurt-

ihlâl edilen kişinin tedavisini dilediği sağlık kurumunda yaptırma hakkı, ona zarardan sorumlu olan kişiye zarar vermek amacıyla gereksiz yere yaptığı aşırı giderleri talep hakkı vermez. Bu anlamda yurt içinde yaptırılacak bir tedaviyi yurt dışında yaptıran zarar gören lehine tazminata hükmeden hâkim, bu tazminattan bir miktar indirim talep edebilir³³. Bu noktada üzerinde durulması gereken hususlardan biri de, vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişiye hastaneler tarafından imzalatılan boş senetlerdir. Bu şekilde vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin zor durumundan faydalanılarak imzalatılan senetler, gabin için gerekli olan edimler arasında açık oransızlık bulunması şartının da varlığı halinde, iptal edilebilir.

Vücut bütünlüğünün ihlâli sonucunda yapılan masrafların kim tarafından talep edileceği üzerinde önemle durulması gereken hususlardandır. BK. m. 46/1 “*Cismani zarara duçar olan kimse...*” ifadesiyle sadece zarar gören kişiye dava hakkını tanımıştır. Ancak yapılan masraflar bakımından bu hüküm özellik arz etmektedir. Şöyle ki; yapılan masraflar zarar görene bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından yapılmış ise bu masrafları yapan kişilere de dava hakkı tanınmalıdır. Hükümdeki açık düzenleme nedeniyle üçüncü kişilerin yapmış oldukları masrafları zarar verene karşı dava yolu ile ileri sürme imkânları yoktur. Üçüncü kişiler yapmış oldukları bu masraflar için vekâletsiz iş görme hükümlerine dayanarak zarar gören aleyhine dava açabilirler, bu takdirde zarar gören bu borçtan kurtarılarak üçüncü kişiler tarafından yapılan masrafların ödenmesini zarara sebep olanlardan dava yoluyla talep edebilir³⁴.

dışında davacı küçük için yaptıkları tedavi giderleri ile ilgili isteklerini kabul etmeyip bu talebi reddetmesi de, toplanan delillere ve gerçekleşen olgulara ters düşmüştür. Hemen belirtmek gerekir ki, B.K. 'nun 46/1. maddesinde yer alan (bütün masraflar) deyimi çok kapsamlıdır; öyle ki; zarar görenin kurtulması, sağlığının ve çalışma gücünün iadesi için yapılan ve özellikle de yapılması gerekli olan bütün giderler; zarar tutarının belirlenmesinde gözönünde bulundurulur. Bu giderlere, katlanmak zorunda kalınan ve uğranılan cismani zararın giderilmesi ile ilgili bulunan bütün giderler dahildir...” şeklinde karar vermiştir, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

³³ EKMEKÇİ, s. 94; Yargıtay 19. HD. E. 11522, K. 6888, T. 22.10.1993'te “...BK. 43/1. m. gereğince tedavi giderlerinin hal ve mevkiin icabına uygun yapılması gerekir. Bu itibarla, normal şartlarda tedavi masrafı yapılması ve ancak bunun talep edilmesi mümkün iken, lüks sağlık kuruluşunda yaptırılan tedavi nedeniyle oluşan masrafların karşı taraftan istenmesi suretiyle tazminat sorumluluğunun ağırlaştırılması adalete uygun düşmez...” şeklinde karar vermiştir, GÖKCAN/KAYMAZ, s. 713.

³⁴ GÜRBÜZ, s. 25; GÜLEÇ, s. 247.

2. Çalışma gücünün azalmasından veya kaybından doğan zararlar

a) Genel olarak

Borçlar Kanunu m. 46 gereğince vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi bu ihlâl nedeniyle tamamen veya kısmen çalışamaz duruma gelmişse, bundan doğan zararının tazminini de talep edebilir³⁵.

Çalışma gücü, doktrinde vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin beden ve fikir gücünün gelir getirici şekilde kullanılması olarak ifade edilmektedir³⁶. Hâkimin maddî tazminata karar verebilmesi için davacının vücut bütünlüğünde bir azalma veya eksilmenin olması yanında bu ihlâl nedeniyle maddî bir zarara uğramış olması da gerekir³⁷. Burada asıl önem arz eden husus kazanç kaybı veya azalması olmayıp, çalışma gücünün kaybı veya azalmasıdır. Çalışma gücünün kaybı veya azalması sebebiyle ortaya çıkan ekonomik eksilmeler ise zararı oluşturmaktadır. Bu anlamda vücut bütünlüğü ihlâl edilmeden önce zarar gören kazanç elde eden bir kimse olabileceği gibi herhangi bir kazanç elde etmeyen kişi de olabilir. Bunun gibi işsiz veya küçük bir çocuğun da ileride iş bulması ve meslek edinmesi ve bu nedenle kazanç elde etmesi de mümkündür³⁸.

Uygulamada kişinin vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle ortaya çıkan beden gücü kayıplarının gelirinde veya malvarlığında bir azalma meydana gelmese dahi tazminat gerektiği kabul edilmekte ve bu husus güç kaybı tazminatı olarak ifade edilmektedir. Bu durum ilk bakışta sorumluluk hukukundaki zarar kavramına aykırı gibi görünse de burada vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin aynı işi zarardan önceki durumu ve diğer kişilere göre daha fazla güç sarf ederek yaptığı gerçeğinden hareket edilmekte ve zararı, fazladan sarf edilen bu gücün oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu durumun zarar olarak ifade edilen malvarlığında eksilme ilkesiyle çeliştiği açıktır. Nitekim uygulamada çalışma gücündeki kayıp oranına ilişkin tıbbi veriler, başka bir araştırmaya gerek olmaksızın zararın belirlenmesinde kesin ölçü olarak alınmaktadır. Çalışma gücündeki kayıp oranı doğrudan zararın nedeni olurken, kazanma gücü-

³⁵ OĞUZMAN/ÖZ, s. 559; von TUHR, s. 367; BİRSEN, s. 233; AYBAY, s. 92; GÜLEÇ, s. 249.

³⁶ Benzer tanımlar için bakınız, EREN, s. 713; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 604; TEKİNAY, s. 481; TANDOĞAN, s. 285; AKÜNAL, s. 28; KARAHASAN, Tazminat, s. 163.

³⁷ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 604; TEKİNAY, s. 481.

³⁸ EREN, s. 713.

ne olan etkisi araştırılmadığı gibi, zarar görenin bu ihlâl sonucunda aynı geliri elde etmeye devam etmesi üzerinde de durulmamaktadır. Ancak BK. m. 46’da maddî tazminat için çalışma gücünde kayıp meydana gelmesi yeterli görülmemekte, ayrıca gelir elde etme olasılığının azalması da aranmaktadır. Nitekim bu husus TBK. m. 53/III’de “*Çalışma gücünün azalmasından ya da yitilmesinden doğan kayıplar*” şeklinde düzenlenerek, yalnız çalışma gücündeki azalma değil, aynı zamanda kaybın yani zararın oluşması da aranmaktadır³⁹.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle çalışma gücünün azalmasından veya kaybindan doğan zararlar kapsamına davacının tazminata hüküm verileceği tarihe kadar olan kazanç mahrumiyetleri ile çalışma gücünün tamamen veya kısmen kaybının gelecekte yol açacağı kazanç mahrumiyetleri de girmektedir⁴⁰.

Zarar görenin hüküm tarihine kadar mahrum kaldığı kazancı ispat etmesi gerekmektedir. Zarar görenin ücretli çalışan olması ihtimalinde mahrum kalınan kazanç kapsamına yalnız ücret değil, zarar görene yapılan yan ödemeler de girer. Ayrıca zarar görenin çalışabilmiş olsaydı yararlanabileceği ücret artışlarının da mahrum kalınan kazanç olarak talep edilmesi mümkündür⁴¹.

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin ev hanımı olması ihtimalinde ise kocasını hizmetçi tutmaktan kurtararak aile bütçesine yaptığı katkıdan mahrum kalması da kazanç mahrumiyeti olarak değerlendirilir⁴².

³⁹ AŞÇIOĞLU, s. 448, 449; ÖZTÜRKLER, s. 298, 299; Yargıtay 11. HD. E. 2005/3415, K. 2006/5510, T. 11.5.2006’da “...BK. ’nın 46, maddesinde, cismani bir zarara uğrayan kimse- nin tamamen veya kısmen çalışmaya muktedir olamamasından ve ileride iktisaden maruz kalacağı mahrumiyetten mütevellit zarar ve ziyan ile tüm masrafları isteyebileceği düzenlenmiştir. Davacının haksız eylem sonucu yaralanmasına bağlı olarak oluşan meslekte kazanma gücüne ilişkin kaybının işini yapmasına engel olmasa bile aynı işi meslektaşlarına oranla meydana gelen bu kayıptan dolayı daha fazla efor sarf ederek yapmak zorunda kalması halinde zarar gerçekleşmiştir” şeklinde karar vermiştir, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; Yargıtay 4. HD. E. 3059, K. 3839, T. 19.4.1982’de “... kişinin kalıcı nitelikteki sakatlıkları nedeniyle oluşan beden gücü kaybı nedeniyle gelirinde ve mal varlığında bir azalma meydana gelmemiş olsa dahi tazminatın gerekliliği kabul edilmekte ve bu güç kaybı tazminatı diye adlandırılmaktadır. Bunun ilk bakışta sorumluluk hukukunun zarar kavramına ters düştüğü ileri sürülebilir. Ancak burada beden gücü kaybına uğrayan kişinin aynı işi zarardan önceki durumuna ve diğer kişilere göre daha fazla güç sarfıyla yaptığı gerçeğinden hareket edilerek bir anlamda zararı, fazladan sarf edilen bugünün oluşturduğu kabul edilmektedir...” şeklinde karar vermiştir, AŞÇIOĞLU, s. 448, 449.

⁴⁰ OĞUZMAN/ÖZ, s. 559; KILIÇOĞLU, s. 305; AYAN, s. 232, 233; REİSOĞLU, s. 196.

⁴¹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 559.

⁴² OĞUZMAN/ÖZ, s. 559; bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, KARAKAŞ, s. 145 vd..

b) Çalışma gücünün geçici olarak kaybı

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen zarar gören kişi hüküm anında tamamen iyileşmiş, çalışma gücündeki azalma ortadan kalmış ise; çalışma gücünün kaybı nedeniyle istenebilecek tazminat, zarar görenin iyileşme anına kadar çalışmaması nedeniyle ortaya çıkan kazanç kayıplarından ibarettir⁴³. Yoksun kalınan kâr niteliğindeki bu zarar geçmişe ilişkindir⁴⁴. Çalışma gücünün kaybı nedeniyle ortaya çıkan zararlarla birlikte bu süre içerisinde zarar görenin iyileşmesi için yapılan masrafların da istenmesi mümkündür⁴⁵.

Bazı mesleklerde mağdurun çalışma gücünün geçici kaybının gelirine etkisi hemen kendini gösterir. Tek kişinin çalıştığı bir iş yerinde örneğin bir pazarcı esnafının yaralanması durumunda iş göremezlik etkisini derhal gösterir. Nitekim bu gibi durumlarda gelirin devamı için zarar görenin faaliyette bulunması gerekmektedir. Böyle bir ihtimalde zarar görenin yerine aile üyelerinin veya akrabalarının veya meslektaşlarından birinin yardım etmesi ihtimalinde ise yapılan bu yardımın paraya dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu gibi hallerde zarara neden olanın ahlaki bir ödevin yerine getirildiğini ileri sürmesi mümkün değildir⁴⁶. Buna karşılık, ortağı ve işçileri bulunan bir iş yerinde çalışma gücünün geçici kaybının etkilerinin ortaya çıkması daha uzun bir zamanı gerektireceğinden, böyle bir durumda çalışma gücünün geçici kaybı süresinin fazla olup olmaması gelir kaybı tespit edilirken göz önünde bulundurulması gereken en önemli hususu oluşturur⁴⁷.

Henüz çalışmaya başlamamış biri için çalışma gücünün geçici kaybı kural olarak herhangi bir gelir kaybına neden olmaz. Fakat çocuklar açısından çalışma gücünün geçici kaybı okulu bitirmesini veya buna bağlı olarak çalışma hayatına başlamasını geciktirecektir. Bu gibi durumlarda okulun zamanın-

⁴³ EREN, s. 713; TUNÇOMAĞ, s. 469; TANDOĞAN, s. 285; OSER/SCHÖNENBERGER, s. 422; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 87; GÜRBÜZ, s. 26; ÖZTÜRKLER, s. 89; EKMEKÇİ, s. 96; KARAHASAN, Tazminat, s. 164; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 609; AŞÇIOĞLU, s. 444 vd..

⁴⁴ EREN, s. 713.

⁴⁵ EREN, s. 713; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 609.

⁴⁶ EKMEKÇİ, s. 97; Yargıtay 4. HD. E. 1114, K. 3407, T. 8.4.1982'de "... bir meslek sahibi olduğu anlaşılan davacının (fayans ustası) hayatın normal akışına göre doktor raporunda belirtilen süre içinde bu olay meydana gelmemiş olsaydı çalışacağı asıldır. Aksi davalı tarafından kanıtlanmadıkça yaralanma nedeniyle iş ve gücünden kaldığı kabul edilmelidir. Mahkemenin davacının tazminat isteğini kanıtlanmamış olması nedeniyle reddi usul ve yasaya aykırıdır..." şeklinde karar vermiştir, AŞÇIOĞLU, s. 444.

⁴⁷ EKMEKÇİ, s. 97.

da bitmemesi nedeniyle yapılan giderler ile kaybedilen zaman süresinde bir iş karşılığı alınabilecek ücretin tazminat olarak kabul edilmesi gerekir⁴⁸.

c) Çalışma gücünün sürekli olarak kaybı

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin çalışma gücü sürekli olarak azalmış veya kaybolmuşsa bu durumda zarar, geleceğe ilişkin farazi bir zarar olarak hesaplanacaktır⁴⁹. Nitekim burada yoksun kalınan kâr söz konusudur⁵⁰. Zarar görenin çalışma gücünde sürekli olarak meydana gelen kayıp tam olabileceği gibi kısmi de olabilir. Bu anlamda göz, ayak, el gibi organların sürekli olarak kaybedilmesi veya bu organların fonksiyonlarını yerine getiremez hale gelmesi durumunda çalışma gücünün sürekli kaybı söz konusudur⁵¹.

Çalışma gücünün sürekli kaybı nedeniyle ortaya çıkan zararın hesaplanmasında birtakım unsurların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu unsurları, çalışma gücündeki kaybın veya azalmanın oranı, zarar görenin gelir durumu, çalışma süresi ve bunun başlangıç anı, ameliyat veya devamlı tedavi şeklinde sıralamak mümkündür⁵².

(1) Çalışma gücündeki kaybın veya azalmanın oranı

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen zarar görenin çalışma gücünü ne oranda kaybettiği zararın hesaplanmasında göz önünde bulundurulması gereken önemli unsurlardandır. Çalışma gücünde meydana gelen eksilmeler hesaplanırken zarar gören organ veya vücut kısmının türü göz önünde bulundurulması belirli tıbbi kurallar çerçevesinde değerlendirme yapılmalıdır⁵³.

Çalışma gücünün kaybı nedeniyle ortaya çıkan zarar tespit edilirken bütün somut durumlar yanında; zarar görenin mesleki durumu da göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim vücuttaki farklı organlardaki eksiklikler zarar görenin mesleği üzerinde farklı şekilde olumsuz etki doğurabilecektir. Bu anlamda

⁴⁸ EKMEKÇİ, s. 97.

⁴⁹ EREN, s. 713, 714; REİSOĞLU, s. 196; KARAHASAN, Tazminat, s. 166; NOMER, Borçlar, s. 95; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 610.

⁵⁰ EREN, s. 713, 714; TANDOĞAN, s. 285; Mustafa Reşit KARAHASAN, Sorumluluk Hukuku, İstanbul 1995, s. 174.

⁵¹ EREN, s. 713, 714; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 610.

⁵² EREN, s. 714.

⁵³ EREN, s. 714; OĞUZMAN/ÖZ, s. 560; TUNÇOMAĞ, s. 469; TEKİNAY, s. 483, 484; KARAHASAN, Tazminat, s. 166; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611; GÜLEÇ, s. 252; AŞÇI-OĞLU, s. 450.

vücudun çeşitli kısımlarında meydana gelen eksikliklerin farklı meslekler için çalışma gücünü farklı şekilde etkilediği kuşkusuzdur. Örneğin, bir ayağın kaybı masa başında çalışan bir kişinin çalışma gücünde kısmen azalmaya neden olacakken; bir postacının ise mesleğini yürütmesine tamamen engel olacaktır. Bu nedenle yalnız sakatlık oranının tıbbi olarak tespiti yeterli olmamakta, ayrıca bu eksikliğin zarar görenin yürüttüğü meslekte çalışma gücünü hangi oranda etkileyeceğinin de bilirkişi marifetiyle tespit edilmesi gerekmektedir⁵⁴.

Yapılan tüm bu araştırmalar neticesinde hâkim teknik bilirkişi raporuyla tam olarak bağlı olmadığından yapılan bu değerlendirmeleri takdir hakkı çerçevesinde değerlendirecek, gerektiğinde yeni bilirkişi raporu da isteyebilir⁵⁵.

Zarar görenin başka bir işte çalışmasının olanaklı olduğu hallerde zarar görenden meslek değiştirmesi de istenebilecektir⁵⁶. Bu talepte bulunabilmek için zarar görenin mesleki, fikri ve kişisel durumunun ve özellikle yaşı ve kapasitesinin yeni teklif edilen işe uygun olması gerekmektedir. Bundan başka mesleğini değiştiren zarar görenin uğramış olduğu ihlâlin yeni meslekte çalışma gücünü daha az oranda azaltacağıının da kesinlikle tespit edilmiş olması

⁵⁴ EREN, s. 714; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 608, 609; TUNÇOMAĞ, s. 469; OĞUZMAN/ÖZ, s. 560; TEKİNAY, s. 484; TANDOĞAN, s. 286, 287; GÜRBÜZ, s. 30,31; KARAHASAN, Tazminat, s. 166; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611; Eşitlik adaleti gereğince insan uzuvlarına ve insan hayatına farklı değerler biçilmemesi gerekmektedir. Fakat vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan maddi zararlar hesaplanırken istemeden de olsa sağlanan kazanca göre bir zarar ve tazminat belirlenmesi yapılmakta, asgari ücret ile çalışan bir işçinin parmağı ile bir piyanistin parmağının zarar görmesi nedeniyle ödenecek tazminat farklı olmaktadır, HATEMİ, s. 102; "...Çalışma gücünün kaybının tespitinde genel fonksiyon engelini tüm insanlar için aynı kabul edilen güç azalması, örneğin; çalışma gücü üzerindeki etkisi gibi, tıbbi-teorik ifa azalması önemlidir. Bu bağlamda, bir çiftçinin bacağıının kesilmesinin yarattığı çalışma gücü kaybı ile bir avukatın bacağıının kesilmesinin yarattığı çalışma gücü kaybı aynı olmaktadır..." görüşüne ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, EKMEKÇİ, s. 102.

⁵⁵ EREN, s. 714; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611.

⁵⁶ OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 609; EREN, s. 715; TUNÇOMAĞ, s. 470; TANDOĞAN, s. 287; OSER/SCHÖNENBERGER, s. 422; GÜRBÜZ, s. 36; KARAHASAN, Tazminat, s. 168; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611; AŞÇIOĞLU, s. 453; Yargıtay HGK. E. 19474/60, K. 166, T. 16.4.1947'de "... zarar görenin devamlı sakatlığı sonucunda mesleğini yapamaması halinde bu meslekten başka bir işte çalışma mecburiyeti bulunmadığı, özellikle mesleği, tabela, resim boya ve tezyinata ait işleri yapmak olan bir sanatkarın gece bekçiliği yapmaya zorlanamayacağı, binaenaleyh kaçınması halinde bu fiilin, zararın doğumuna veya artmasına yardım ettiği düşüncesiyle iktisaden uğradığı yoksunluktan dolayı maddi tazminat talebinin reddine bir sebep teşkil etmeyeceği..." şeklinde karar vermiştir, GÜLEÇ, s. 329, 330.

gerekmektedir⁵⁷. Zarar görenin bu şekilde meslek değiştirmesi ihtimalinde ise zarar olarak göz önünde bulundurulacak husus, zarar görenin ilk mesleği ile son mesleği arasındaki farktır⁵⁸. Zarar gören meslek değiştirmesi eğitimine, sosyal durumuna ve yeteneklerine uygun olmasına rağmen meslek değişikliğini kabul etmezse zarar görenin bu hareketini kusur olarak kabul edip tazminattan bir miktar indirim yapılması mümkündür⁵⁹. Bununla birlikte çalışma gücünün azalması nedeniyle hükmedilecek tazminattan meslek değiştirmekten kaçınma nedeniyle indirim yapılabilmesi için zarar görenin söz konusu meslek bakımından gerekli nitelikleri taşıması ve fiilen böyle bir iş bulabileceğinin kesin olması gerekir⁶⁰. Ayrıca meslek değişikliğinin belirli bir eğitimi gerektirmesi ihtimalinde, eğitim için gerekli olan giderler de göz önünde bulundurulacak bunların da zararın miktarına dâhil edilmesi gerekir⁶¹.

(2) Zarar görenin gelir durumu

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle ortaya çıkan zararın tayininde zarar görenin elde ettiği gelir de önem arz eden hususlardandır. Zarar miktarı tespit edilirken göz önünde bulundurulacak olan gelir, zarar verici olayın meydana geldiği andaki gelir olmakla birlikte⁶² bu gelire zarar görenin ileriki yıllarda elde edeceği terfileri, ücret ve maaş yükselmeleri gibi gelir artışlarının da eklenmesi gerekmektedir⁶³. Ancak bütün çalışma süresince yükselme ve gelir artışı mümkün olmadığından bu artışların ileri yaşlarda sabit tutulması gerekmektedir⁶⁴.

⁵⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; EREN, s. 715; TANDOĞAN, s. 287; TİFTİK, s. 119; GÜRBÜZ, s. 36.

⁵⁸ EREN, s. 715; TANDOĞAN, s. 287; REİSOĞLU, s. 196; GÜRBÜZ, s. 36, 37; KARAHASAN, Tazminat, s. 168; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611.

⁵⁹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; EREN, s. 715; TANDOĞAN, s. 287, 288; TİFTİK, s. 119; GÜRBÜZ, s. 36, 37; KARAHASAN, Tazminat, s. 168; NOMER, Tazminat, s. 113.

⁶⁰ TİFTİK, s. 120; KARAHASAN, Tazminat, s. 169.

⁶¹ EREN, s. 715; TANDOĞAN, s. 287; TİFTİK, s. 119; GÜRBÜZ, s. 36.

⁶² EREN, s. 715; OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; TUNÇOMAĞ, s. 470; TANDOĞAN, s. 289; GÜRBÜZ, s. 28; Turgut ÖNEN, Borçlar Hukuku, Ankara 1995, s. 151; BİRSEN, s. 234; KARAHASAN, Tazminat, s. 170; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611; GÜLEÇ, s. 255; AŞCI-OĞLU, s. 451.

⁶³ EREN, s. 715; OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; TANDOĞAN, s. 289; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 88; GÜRBÜZ, s. 28; EKMEKÇİ, s. 104, 105; KARAHASAN, Tazminat, s. 170; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611.

⁶⁴ EREN, s. 715; OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; GÜRBÜZ, s. 28.

Zarar görenin meslek değiştirmesi ihtimalinde yeni meslekteki muhtemel geliri ve gelir artışlarının da zarar miktarı tespit edilirken göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Zarar görenin bir çocuk olması durumunda ise çocuğun fikri ve fiziki yetenekleri ile ana babasının sosyal ve ekonomik durumu açısından yönelebileceği mesleğe göre ileride kazanabileceği muhtemel gelir, o niteliklere sahip ortalama bir çocuk dikkate alınarak hesaplanır⁶⁵.

Ev kadınlarının vücut bütünlüğünün ihlâl edilmesi halinde ise tazminat hesabında dikkate alınacak olan gelir, kadının anne ve ev hanımı olarak çalışmasının piyasadaki değeridir. Ancak kadının aynı zamanda gelir getiren bir faaliyette bulunması ihtimalinde ise bu faaliyetten elde edilen gelirin de tazminat hesabında göz önünde bulundurulması gerekir⁶⁶.

(3) Çalışma süresi ve bunun başlangıç anı

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle uğranılan zararın hesaplanmasında önem arz eden hususlardan biri de zarar görenin çalışma ve muhtemel yaşam süresidir⁶⁷.

Borçlar Kanunu m. 46 uyarınca vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin kısmen veya tamamen çalışmaması nedeniyle uğradığı zararların tazmin edilmesi gerektiğinden, zarar gören çalışmaya başlamamışsa çalışmaya başlayacağı sürenin, çalışıyorsa çalışmasının devam edeceği sürenin hesaplanması gerekmektedir. Nitekim vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin gelir kaybı bu ihlâl olmasaydı gelir elde edebileceği süre boyunca söz konusu olacaktır. Bu nedenle zarar görenin ne kadar süre çalışacağı maddî zararın hesaplanması bakımından önem arz etmektedir⁶⁸.

Bir kimsenin çalışma süresinin hiçbir zaman ömrünün tüm süresi kadar uzun olamayacağı gerçeği de göz önünde bulundurularak çalışma süresi hesaplanırken zarar görenin mesleği, sağlık durumu ve yaşı gibi somut verilerin

⁶⁵ EREN, s. 715; TANDOĞAN, s. 288; AŞÇIOĞLU, s. 451.

⁶⁶ EKMEKÇİ, s. 105; Yargıtay 4. HD. E. 359, K. 4188, T. 24.3.1992'de "... davacının ev kadını olduğu başka bir işte çalışmadığı gerekçesiyle isteğinin reddine karar verilmiştir. Davacının dört ayda iyileşecek şekilde yaralanarak iş ve güçten kaldığı tartışmasızdır; bu süre içinde normal olarak yapması gereken ev işlerini başkasına yaptırması veya özveri göstererek kendisinin yapması zararı ve bundan davalının sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Davalının bu gibi durumlarda zararın giderilmiş olmasından yararlanma hakkı yoktur..." şeklinde karar vermiştir, AŞÇIOĞLU, s. 446.

⁶⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 560; EREN, s. 715, 716; TUNÇOMAĞ, s. 470; TANDOĞAN, s. 290; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611; KARAHASAN, Tazminat, s. 171; GÜLEÇ, s. 255.

⁶⁸ EKMEKÇİ, s. 98.

dikkate alınması gerekmektedir. Yargıtay içtihatlarında olağan işlerde 60-65 yaş, ağır işlerde ise 50 yaş çalışma süresinin sınırı olarak kabul edilmektedir. Bu süreden zarar görenin vücut bütünlüğünün ihlâl edildiği andaki yaşı çıkarılarak geriye kalan kısım çalışma süresi olarak kabul edilmektedir⁶⁹. Zarar görenin vücut bütünlüğü ihlâl edildiği zaman bu yaş sınırını geçmiş olması ya da emekli olduktan sonra bir başka işte çalışması veya emekli olmamış olması ihtimallerinde ise çalışmaya devam eden mağdurun ihlâl tarihinden itibaren 5 yıl daha çalışabileceğinin kabul edilmesi gerektiği doktrinde ileri sürülmüştür⁷⁰.

Zarar görenin muhtemel geliri hesaplanırken zarar görenin çalışma veya kazanç elde etmeye başlayacağı zamanın da tespiti önem arz etmektedir. Nitekim çalışma gücünün kaybı etkilerini ancak bu tarihlerden itibaren göstermeye başlayacaktır. Çocuklar için kazanç elde etmeye başlanılacak tarih hesaplanırken bu çocuğun yaşadığı bölge, aile durumu, çocuğun yürütmesi muhtemel meslek göz önünde bulundurularak 16, 18 veya 20 li yaşların esas alınması mümkündür⁷¹. Ayrıca yüksek öğrenimine devam eden çocuklar için daha ileri yaşlar tayin edilmelidir⁷².

(4) Ameliyat veya devamlı tedavi

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin sadece zararın artmasına engel olması her zaman yeterli olmamakta; bunun yanında zarar görenin genellikle zararı azaltma yükümlülüğü de bulunmaktadır. Bu gibi durumlarda zarar gö-

⁶⁹ EREN, s. 715, 716; EKMEKÇİ, s. 98; KARAHASAN, Tazminat, s. 171, 172; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 611; GÜLEÇ, s. 272, 273; Yargıtay 11. HD. E. 2006/4787, K. 2006/7723, T. 29.6.2006'de "...Somut olayda, davacının uzman çavuş olduğu ve 60 yaşına kadar bu işte çalışacağı varsayılarak hesaplama yapılmış ve belirlenen bu miktar üzerinden maddi tazminata karar verilmiş ise de, 3269 Sayılı Uzman Erbaş Kanunu'nun 5 maddesi gereğince, uzman erbaşların 45 yaşına kadar sözleşmelerinin uzatılabileceği hükme bağlanmıştır. Bilirkişi tarafından yapılan hesaplama bu nedenle itiraz edildiği halde, bilirkişi ek raporunda hesaplama tarzı değiştirilmemiştir. O halde mahkemece, anılan yasa hükmü de dikkate alınarak, davacının ne miktar gelir elde edebileceğinin bilirkişiden ek rapor alınmak suretiyle tespiti ile sonucuna göre bir karar vermek gerekirken, itiraz noktalarını tam olarak karşılamayan, eksik incelemeye dayalı bilirkişi raporuna göre karar verilmesi doğru görülmemiştir. Yukarıda (1) numaralı bentte açıklanan nedenlerle davalı vekilinin sair temyiz itirazlarının reddine, (2) numaralı bentte açıklanan nedenlerle davalı vekilinin temyiz itirazlarının kabulü ile kararın BOZULMASINA..." şeklinde karar vermiştir, **Kazancı İçtihat Bilgi Bankası**.

⁷⁰ EKMEKÇİ, s. 98, 99.

⁷¹ EREN, s. 716; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 605; TANDOĞAN, s. 290; REİSOĞLU, s. 197; EKMEKÇİ, s. 99; GÜLEÇ, s. 289.

⁷² EREN, s. 716.

renin normal ve makul bir insandan beklenen tedbirleri almaktan kaçınması tazminattan indirim yapılmasını haklı kılmaktadır. Bu nedenle çalışma gücünde eksikliğe sebep olan bedensel zararlarda zarar görenin iyileşmesi için gerekli olan ameliyat veya tedaviden haklı bir sebep olmaksızın kaçınması, zararı azaltma veya artmasına engel olma yükümlülüğüne aykırılık oluşturduğu için zarar görene kusur olarak yüklenebilmektedir⁷³. Nitekim zarar gören ameliyat veya tedavi olarak çalışma gücünü artırabileceği halde çalışma gücünden tamamen yoksun kalması nedeniyle tazminat almak kendisine daha kolay geldiği için ameliyat olmaktan kaçınırsa; zararı azaltma veya zararın artmasına engel olma yükümlülüğünü ihlâl ettiği için hükmedilecek tazminata zarara sebep olma oranında indirim yapılması gerekir⁷⁴.

Yukarıda açıklanan sebeplerle, zarar görenin uğramış olduğu zarar tespit edilirken zarar görenin çalışma gücünde meydana gelen eksilmenin bir ameliyat veya özel tedaviyi gerektirmesi halinde zarar görenin bu tedaviye rıza göstermiş olup olmadığına da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunun için yapılacak ameliyat tehlikeli veya çok ızdırap verici olmamalı ve ameliyat sonunda zarar görenin durumunda bir iyileşme olacağı kuvvetle muhtemel olmalıdır. Ayrıca zarardan sorumlu olan kişinin ameliyat giderlerini önceden vermiş olması gerekmektedir. Bu anlamda tedavi veya ameliyata rıza göstermemenin zarar görene kusur olarak yükletilmesinin mümkün olduğu hallerde tazminat miktarında indirim yapılmalıdır. Yapılan ameliyat veya tedavinin zarar görenin durumunu daha da ağırlaştırması, hatta zarar görenin ölümüne neden olması halinde uygun illiyet bağı bulunması şartıyla meydana gelen bu zararlardan da zarar vereni sorumlu tutmak gerekmektedir⁷⁵.

3. Ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan zararlar

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin ekonomik geleceğinin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlar BK. m. 46/I'de "*iktisaden mahrum kalacağı*

⁷³ TANDOĞAN, s. 289; TİFTİK, s. 120, 121.

⁷⁴ TİFTİK, s. 120, 121; KARAHASAN, Tazminat, s. 169; NOMER, Tazminat, s. 113.

⁷⁵ EREN, s. 716, 717; OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; TUNÇOMAĞ, s. 470; TANDOĞAN, s. 288, 289; TİFTİK, s. 122; GÜRBÜZ, s. 35, 36; KARAHASAN, Tazminat, s. 169, 170; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 610-612; GÜLEÇ, s. 254, 255; AŞÇIOĞLU, s. 453; Yargıtay 11. HD. E. 3979, K. 4046, T. 19.9.1980'de "...her ameliyatta ve olayda olduğu gibi bacak kemiği kırıklarına ilişkin ameliyatta her zaman belli bir oranda ölüm tehlikesi mevcuttur. Hiçbir hukuk düzeni, tazminat miktarını azaltmak amacıyla da olsa mağduru ameliyat olmaya ve kendisini ölüm tehlikesine atmaya zorlayamaz. Bu durumda davacının ameliyat olmaması nedeniyle kendisinin zarar artırıcı bir davranışta bulunduğu kabulü ile indirim yapılması hukuk ve yasaya aykırıdır..." şeklinde karar vermiştir, KARAHASAN, Tazminat, s. 170, 171.

mahrumiyetten tevellüt eden zararlar” şeklinde ifade edilmiştir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin bu ihlâl nedeniyle ekonomik geleceği sarsılmış olabilir. Bu tür zararlar çalışma gücünün tamamen veya kısmen kaybı nedeniyle ortaya çıkan zararlar dışında ekonomik geleceğin sarsılmasının meydana getirdiği zararlardır⁷⁶.

Ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlar müstakbel zararlardır ve bu zararlar çalışma gücünde bir azalma olmasa dahi meydana gelmektedir⁷⁷. Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi çalışma gücünde bir azalma meydana gelmese dahi iş piyasasında yeni bir iş bulmakta veya eski işini korumakta güçlük çekmekte veya aynı işte çalışsa dahi ihlâlden öncesine nazaran daha çok emek sarf etmek zorunda kalmaktadır. Hatta bu kişiler ihlâl fiili neticesinde işlerinden tamamen de çıkarılabilirler⁷⁸. Örneğin, zarar görenin genç bir kız olması halinde bu kişinin evlenme şansını kaybetmesi veya beden şeklinin önemli derece değişmesi, sakat kalması, sinir, akıl veya hafıza zayıflığına uğraması gibi hallerde de zarar görenin ekonomik geleceğinin sarıldığından bahsedilir⁷⁹.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle ortaya çıkan zararların çalışma gücünü mü azalttığı yoksa ekonomik geleceğin sarsılmasına mı neden olduğu hususunda kimi zaman tereddüt edilse de her iki zarar bakımından sonuç farkı bulunmamaktadır. Bu iki zarardan hangisi meydana gelirse gelsin tazmini gereken bir zararın varlığından bahsedilir. Nitekim iş gücünü azaltan birçok sakatlık veya hastalık hallerinde zarar görenin ekonomik geleceğinin de sarsılacağı şüphesizdir⁸⁰. Örneğin, sağ elini kullanan bir öğretmenin vücut bütünlüğünün ihlâli sonucunda sol elini kaybetmesi mesleği gereği onun çalışma gücünde doğrudan bir eksiklik meydana getirmemesine rağmen, bu kişinin ekonomik geleceğinin sarıldığından bahsetmek mümkündür. Nitekim bu öğretmen bir elini kaybettiği için mesleğinde ilerleme konusunda birtakım sıkıntılar yaşayacak, bunun dışında hayatını idame ettirebilmesi için yardıma

⁷⁶ OĞUZMAN/ÖZ, s. 562; von TUHR, s. 367, 368; BİRSEN, s. 235.

⁷⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 562; EREN, s. 717; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 612; KILIÇOĞLU, s. 305; REİSOĞLU, s. 197; GÜRBÜZ, s. 39; ÖNEN, s. 152; NOMER, Borçlar, s. 95; EKMEKÇİ, s. 95; GÜLEÇ, s. 292.

⁷⁸ EREN, s. 717; TANDOĞAN, s. 293; GÜRBÜZ, s. 39.

⁷⁹ EREN, s. 717; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 612; TUNÇOMAĞ, s. 472; TEKİNAY, s. 486; BİRSEN, s. 235; REİSOĞLU, s. 197; ÖNEN, s. 152; GÜRBÜZ, s. 40; NOMER, Borçlar, s. 95; KARAHASAN, Tazminat, s. 263; GÜLEÇ, s. 291.

⁸⁰ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 612; EKMEKÇİ, s. 95; GÜLEÇ, s. 292.

ihtiyaç duyacaktır. Tüm bu nedenlerle vücut bütünlüğünün ihlâlinin ekonomik geleceğe ilişkin yaptığı bu tür olumsuz etkiler nedeniyle ortaya çıkacak zararların da tazmin edilmesi gerekmektedir⁸¹.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle ekonomik geleceğin sarsılması özellikle mesleği nedeniyle toplumla sürekli iç içe olan kişiler bakımından ayrıca önem arz etmektedir⁸². Örneğin, vücut bütünlüğü ihlâl edilen bir bayan sinema sanatçısının yüzünde sabit bir iz kalması veya bir dansözün yüzünde veya karnında bir yara izinin kalması bu kişilerin çalışma güçlerinde fiilen bir eksiklik meydana getirmemekle birlikte iş bulmalarını zorlaştırabileceği gibi imkânsızlaştırabilir. Bu gibi durumlarda zarar gören ekonomik geleceği sarsılarak zarara uğratılmış olur⁸³.

⁸¹ TEKİNAY, s. 487; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 612.

⁸² EREN, s. 717; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 88.

⁸³ OĞUZMAN/ÖZ, s. 562; EREN, s. 717; TANDOĞAN, s. 293; OSER/SCHÖNENBERGER, s. 423, 424; TEKİNAY, s. 486; REİSOĞLU, s. 197; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 88; NOMER, Borçlar, s. 95; KARAHASAN, Tazminat, s. 263, 264; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 612; Doktrinde bu tür zararlar “*Estetik Zarar*” şeklinde ifade edilmiştir, estetik zarara ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, GÜRBÜZ, s. 40, 41; Yargıtay 4. HD. E. 1978/13013, K. 1979/4136, T. 27.3.1979’da “...Davacı bu davasında iyileştirme giderlerinde sayılan estetik ameliyat giderleriyle birlikte aynı zamanda ekonomik geleceğinin sarsılmasından doğan zararlarını da istemiştir. Kuşku yoktur ki, genellikle bedensel ve ruhsal tamlığın halele uğratılması hallerinde, bunun doğal sonucu olarak zarara uğrayan kişinin ekonomik geleceğinin de sarsıldığı bir olgu olarak kabul edilmek gerekir. Ayrıca bazı durumlarda ve özellikle bu davanın konusuna oluşturan olayda olduğu gibi, beden ve ruh tamlığının yani cismani bütünlüğünün ihlâli, çalışma gücünün hiç bir şekilde etkilenmemiş olmasına rağmen, zarara uğrayanın ekonomik ve mesleki alanda geleceğini, gelişme ve ilerlemesini tehlikeye koyabilir; o kimsenin çalışma gücünden tamamiyle yararlanmasına engel olabilir; kazancını etkileyebilir. Bu duruma örnek olarak, bu davamızda olduğu gibi, vücut tamlığının ihlâlinden doğan çirkinleşme gösterilebilir. Nitekim, davacı da yüzündeki sabit iz ve eserlerin terzilik mesleğini eskisi gibi yürütmesine engel olacağını ileri sürmektedir. Gerçekten, yüzü çirkinleşen kimselerin mutat uğraşuları konusunda mevcut çalışma güçlerinden yararlanmaları, sağlıklı kişilerle rekabet etmeleri daha güçtür. Zira iş piyasasında, bedensel (fiziksel) yapısı tam olanın, sakat ve çirkin olanlara nazaran iş bulma ve kazanç sağlama olanakları daha fazladır. Bundan başka bazı mesleklerde güzelliğin, yüz ifadesinin önemi büyüktür. O halde, olayımızda olduğu gibi terzi olan davacının yüzünü bozan bir yara nedeniyle aslında çalışma gücü azalmamış, aynı mesleği yine de devam ettirmiş (yani mesleğin icrasına doğrudan doğruya engel olmamış) bulunmakla beraber, bu izler mesleğinde ilerlemesine engel ve dolayısıyla ekonomik geleceğinin sarsılmasına neden olmuş ise, yarayı meydana getiren davalılar bu yüzden doğacak olan zarardan sorumlu olacaklardır. Hatta, bir Federal Mahkeme kararında da vurgulandığı gibi, mağdur çirkinleşme bile, eskiden tanınmış olan yüz şeklinin değişmesi yüzünden ekonomik geleceği sarsılabilir ve bu sebepten ötürü tazminat isteyebilir...O halde, yukarıda yazılı nedenlerde ötürü davacı hem estetik ameliyatların gerektirdiği giderleri ve hem de gerçekleştiği takdirde ekonomik geleceğinin sarsılmasından doğan zararlarını istemekle haklıdır...” şeklinde karar vermiştir, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

Ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zarar hesaplanırken zarar görenin ekonomik geleceği sarsılmasaydı elde edeceği kazanç ile ihlâl fiili sonucunda gelecekte elde edeceği muhtemel kazanç karşılaştırılmaldır⁸⁴. Ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlarda da zarar görenin çalışma süresinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Doktrinde ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle yoksun kalınan kârın bağımsız bir zarar olması nedeniyle ayrı hesaplanması gerektiği ileri sürülmekle birlikte uygulamada ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlar maddî ve manevî zarar içinde değerlendirilmektedir⁸⁵. Nitekim Yargıtay da haksız fiilden doğan beden eksikliklerinin ücret veya kazanç azalmasına doğrudan neden olmasa dahi geleceğe ilişkin bir zararın doğumuna neden olacağını kabul etmektedir⁸⁶.

Ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlar hesaplanırken çalışma gücünün sürekli kaybı nedeniyle ortaya çıkan zararların hesaplanmasında göz önünde bulundurulmuş hususlar dikkate alınarak tazminat miktarı tayin edilir⁸⁷.

III. MANEVÎ ZARAR

A. Genel Olarak

Manevî zarar, bir kimsenin kişilik değerlerinde iradesi dışında meydana gelen eksiklikleri ifade etmektedir⁸⁸. Manevî tazminat ise zarar görenin kişilik

⁸⁴ EREN, s. 717, 718; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 612.

⁸⁵ EREN, s. 717, 718.

⁸⁶ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 613; Yargıtay 11. HD. E. 2005/3415, K. 2006/5510, T. 11.5.2006'da "...Davacıya ait meskende meydana gelen tıp patlaması sonucu davacının yaralandığı, ellerinde yanıklar ve fonksiyon kaybı olduğu, bu nedenle meslekte kazanma gücünden kaybettiği anlaşılmıştır. Mahkemece, davacının öğretmen olup, ellerindeki yanıkların mesleğini yapmasına engel olmadığı, bu durumun maaşında azalmaya da yol açmadığı, ekonomik geleceğinin tehlikeye girmediği gerekçesiyle iş gücü kaybına dayalı maddi tazminat isteminin reddine karar verilmiştir. BK.'nin 46. maddesinde, cismani bir zarara uğrayan kimsenin tamamen veya kısmen çalışmaya muktedir olamamasından ve ileride iktisaden maruz kalacağı mahrumiyetten mütevellit zarar ve ziyan ile tüm masrafları isteyebileceği düzenlenmiştir. Davacının haksız eylem sonucu yaralanmasına bağlı olarak oluşan meslekte kazanma gücüne ilişkin kaybının işini yapmasına engel olmasa bile aynı işi meslektaşlarına oranla meydana gelen bu kayıptan dolayı daha fazla efor sarf ederek yapmak zorunda kalması halinde zarar gerçekleşmiştir. Bu itibarla, mahkemece davacının çalışma gücünün azalmasından kaynaklanan zararına yönelik isteminin yasal olmayan gerekçe ile reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, kararın bu nedenle davacı yararına bozulması gerekmiştir..." şeklinde karar vermiştir, **Kazancı İçtihat Bilgi Bankası**.

⁸⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 563; EKMEKÇİ, s. 95.

⁸⁸ Benzer tanımlar için bakınız, TANDOĞAN, s. 330; EREN, s. 745; TEKİNAY, s. 522;

değerlerinde iradesi dışında meydana gelen eksikliklerin giderilmesi amacına hizmet eder⁸⁹. Manevî zararın, zarar görenin malvarlığında bir azalma meydana gelmediği için doktrinde gerçek zarar olmadığı ifade edilmiştir⁹⁰. Nitekim duyulan üzüntünün parasal bir değer ile ifade edilmesi mümkün olmadığı için manevî zararın bir miktar para ile giderilebileceğini söylemek de mümkün değildir. Ancak haksız fiilden doğan bedeni ve ruhi ızdıraplar için bir miktar tazminata hükmedilmesi en azından bu ızdırapların hafiflemesine yardım edebilir⁹¹.

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararlar maddî olabileceği gibi manevî de olabilir. Zarar verici olay sonucunda maddî zarar olmasa yalnız manevî zarar ortaya çıksa dahi zarar görenin manevî tazminat talebinde bulunması mümkündür. Nitekim bu durum manevî tazminat talebinin maddî tazminat talebine bağlı olmamasının doğal bir sonucudur⁹².

Tazminat ödenmesi gereken manevî zararları, vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan acı ve üzüntüler nedeniyle ortaya çıkan manevî zararlar, ölüm nedeniyle ölene yakından bağlı olanların duydukları acı ve üzüntüler nedeniyle ortaya çıkan manevî zararlar ve kişilik haklarının ihlâlinden doğan acı ve üzüntüler nedeniyle ödenmesi gereken manevî zararlar şeklinde tasnif etmek mümkündür⁹³.

B. Vücut Bütünlüğünün İhlali Halinde Manevî Tazminat

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan manevî tazminat talebi BK. m. 47’de “*Hâkim, hususi halleri nazara alarak cismani zarara düşer olan kimseye... manevî zarar namıyla adalete muvafık tazminat verilmesine karar ve-*

OĞUZMAN/ÖZ, s. 679; HATEMİ, s. 105; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 655; KILIÇOĞLU, s. 315; ÜNAL, s. 399; ATAAY, s. 75; DESCHENAUX/TERCİER, s. 24; Çağlar ÖZEL, Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Bazı Düşünceler, AÜHFĐ., C. 50, S. 4, s. 85; ÖNEN, s. 153; AYAN, s. 205; NOMER, Borçlar, s. 100; ÖZTÜRKLER, s. 231.

⁸⁹ TANDOĞAN, s. 330; EREN, s. 745; OĞUZMAN/ÖZ, s. 679; ATAAY, s. 94; GÜRİSOY, s. 150; REİSOĞLU, s. 198; Nisim İ. FRANKO, Şeref ve Haysiyete Tecavüzdən Doğan Manevi Zararın Tazmini, Ankara 1973, s. 123, 124; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 93.

⁹⁰ TEKİNAY, s. 522; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 655; HATEMİ, s. 105, 106; AKÜNAL, s. 49; ÖNEN, s. 153.

⁹¹ TEKİNAY, s. 522; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 655; AKÜNAL, s. 49, 50; ÖNEN, s. 153.

⁹² EREN, s. 746; OĞUZMAN/ÖZ, s. 696

⁹³ TEKİNAY, s. 522, 523; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 655, 656.

rebilir” şeklinde düzenlenmiştir. Bu hükümden de anlaşılacağı üzere vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi, manevî tazminat talebinde bulunabilir⁹⁴.

Hükümün lafzından her ne kadar gerekli şartların varlığı halinde hâkimin kendiliğinden manevî tazminata karar verebileceği gibi bir anlam çıkarılsa da, bu yönde bir talep olmadıkça hâkimin kendiliğinden manevî tazminata hükmetmesi mümkün değildir⁹⁵.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle manevî tazminat talebinde bulunabilmek için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Şöyle ki; öncelikle bir kimsenin vücut bütünlüğü ihlâl edilmeli; bu ihlâl sonucunda bir zarar ve zarar görenlerin kişilik değerlerinde iradeleri dışında bir azalma meydana gelmelidir. Nitekim vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan manevî zarar, doğrudan doğruya manevî zarardır. Bunun dışında vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan manevî zarar ile ihlâl sonucunu doğuran kusurlu davranış veya sorumluluk olgusu arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Ayrıca vücut bütünlüğünün ihlâli hukuka aykırı olmalıdır. Nitekim kişi vücut bütünlüğü üzerinde mutlak hakka sahip olduğu için bu hakları koruyan temel normların ihlâli de kural olarak hukuka aykırılığı oluşturmaktadır. Son olarak somut olayın özellikleri manevî tazminatı haklı göstermelidir. Bu durumda hâkim kendisine tanınan takdir hakkı çerçevesinde özel durumları tespit ederek karar verir⁹⁶.

⁹⁴ TUNÇOMAĞ, s. 472; TEKİNAY, s. 523; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 656; TEKİL, s. 151; HATEMİ, s. 114; BİRSEN, s. 235; ATAAY, s. 304; AKÜNAL, s. 49; KILIÇOĞLU, s. 316; AYBAY, s. 92; REİSOĞLU, s. 226; NOMER, Borçlar, s. 100; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 93; ÖZTÜRKLER, s. 231, 232.

⁹⁵ OĞUZMAN/ÖZ, s. 696.

⁹⁶ EREN, s. 755; bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, ÜNAL, s. 415 vd.; OĞUZMAN/ÖZ, s. 697, 698; Yargıtay 11. HD. E. 2001/9731, K. 2002/2107, T. 11.3.2002’de “... BK. nun 47. maddesi hükmüne göre, hâkimin özel halleri göz önüne tutarak manevi zarar adı ile hak sahibine verilmesine karar vereceği bir para tutarı adalete uygun olmalıdır. Bu para tutarı ne tazminat ne de cezadır. Çünkü mamelek hukukuna ilişkin zararın karşılanmasını amaç edinmediği gibi kusurlu olana yalnız hukukun ihlâlinden dolayı yapılan bir kötülük de değildir. Aksine olarak zarara uğrayanda bir huzur duygusu doğurmaktadır. Aynı zamanda, ruhi ızdırabın dindirilmesini amaç edindiğinden tazminata benzer bir fonksiyonu vardır. O halde, tazminatın sınırı onun amacına göre belirlenmelidir. Dava konusu olayda davacı Z. Bayramoğlu anasının öğretmeni olup, 5 gün iş ve gücünden kılacak şekilde yaralanmış ve kafasına 3 dikeği atılmıştır. Olayın oluş şekli, davacının yaşı, davalıların kusur oranları karşısında takdir edilen manevi tazminat miktarı adalete uygun düşmemiştir. Bu itibarla, daha uygun bir düzeyde bir tazminat miktarına hükmedilmesi için kararın bozulmasına karar vermek gerekmiştir.” şeklinde karar vermiştir, benzer yöndeki bir başka karar için bakınız, Yargıtay 11. HD. E. 2004/1272, K. 2004/12337, T. 14.12.2004; Yargıtay 11. HD. E. 2005/12210, K. 2007/3625, T. 27.2.2007, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası; Yargıtay 21. HD. E. 1998/7006, K. 1998/7419, T. 5.11.1998 “...davanın yasal dayanağı belirgin olarak

Borçlar Kanunu m. 47 hükmü kusur sorumluluğunda uygulama alanı bulabileceği gibi olağan sebep sorumluluğunda da uygulama alanı bulabilecektir. Ayrıca tehlike sorumluluğunda da 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanunu m. 90'daki gibi BK. m. 47'ye atıf yapıldığı hallerde de bu hüküm uygulama alanı bulur⁹⁷.

Her ne kadar BK. m. 47'de kusur şartı açıkça yer almasa da kusur sorumluluğunda kusur şartını aramak gerekmektedir. Nitekim kusur sorumluluğuna ilişkin genel şartlar BK. m. 41'de hükme bağlanmış ve kusur, bu hükümde açıkça sorumluluğun şartlarından biri olarak düzenlenmiştir. Buna karşılık, sebep sorumluluğu bakımından kusur şartı aranmadığından, bu kural BK. m. 47'ye göre tazmini gereken manevî zararlardan sorumluluk bakımından da uygulama alanı bulacaktır⁹⁸. Nitekim Yargıtay 22.6.1966 tarihli 7/7 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararında da vücut bütünlüğünün ihlâlüne bir kimsenin müstahdeminin neden olması halinde istihdam edenin manevî tazminat ödemesi için kendisinin veya müstahdeminin kusurunun bir şart olarak dikkate alınma-

BK. 'nin 47. ve 26.6.1966 tarih ve 7/7 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı'dır. Anılan maddeye ve İçtihadı Birleştirme Kararı'na göre, manevi tazminata hükmedilebilmesi için, 1) Eylem, 2) Zarar ile eylem arasında illiyet bağı, 3) Eylemin hukuka aykırı olması, 4) İşçinin cismani zarara uğraması koşulludur. Somut olayda, davacının halı taşıma bölümünde çalışırken, sol elinin yüzük parmağının demir platformu ile ayağı arasında sıkışarak yaralandığı ve vücut bütünlüğünün zarara uğradığı, sağlam insana göre maluliyet oranı olmasa bile üzüntü ve elem duyduğu, ruh bütünlüğünün ihlali, sinir bozukluğunun da cismani zarar kavramına dâhil bulunduğu söz götürmez. Hal böyle olunca ve özellikle yukarıda anılan koşulların oluştuğu anlaşıldığına göre, uygun bir miktar manevi tazminata hükmedilmesi gerekirken, yazılı şekilde istemin tümünden reddedilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir” şeklinde karar vermiştir, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

⁹⁷ EREN, s. 754; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 745.

⁹⁸ EREN, s. 755; OĞUZMAN/ÖZ, s. 698; TEKİNAY, s. 533; HATEMİ, s. 112; ATAAY, s. 304; FRANKO, s. 133; BAYTOK, s. 49; GÖKCAN/KAYMAZ, s. 748; Mustafa KILIÇOĞLU, Tazminat Esasları ve Hesap Yöntemleri, Ankara 1998, 43, 44; bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, ÜNAL, s. 429 vd.; Yargıtay HGK. E. 1966/801, K. 1966/218, T. 6.7.1966'de “...Davacı işçi davalı işverenden Borçlar Kanununun 47 nci maddesi gereğince 25.000 lira manevi tazminat istemiştir. Mahkemece “istihdam edenin Borçlar kanununun 47 nci maddesi gereğince manevi tazminatla sorumlu tutulabilmesi için ne kendisinin ne de müstahdemin kusurunun şart olmadığı, hakimin özel hal ve şartları takdir ederek manevi tazminata hükmedebileceği, varsa müstahdemin veya istihdam edenin yahut her ikisinin kusurunu ve ölenin veya cismani zarara uğrayanın birlikte sebebiyet verme nisbetinin yahut müterafik kusurunun özel hal ve şartlar içinde takdir edilmesi gerektiği” yolundaki 22.1.1966 gün ve 7/7 sayılı içtihadı birleştirme kararında ön görülen esaslar gözönünde tutulmayarak 22.000 lira manevi tazminata hükmedilmiştir. Bu bakımdan, yerinde olan özel daire bozma ilamının 2 nci bendinde yazılı bozma sebebine uyulmaması isabetsiz bulunmuştur...” şeklinde karar vermiştir, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

ması gerektiği sonucuna varmıştır⁹⁹.

Kusur sorumluluğunda zarar veren ile zarar görenin kusurlarının eşit olması kural olarak manevî tazminat talebine engel olmadığından, bu gibi hallerde hâkim diğer durumları da göz önünde bulundurarak karar verir¹⁰⁰. Bunun dışında sebep sorumluluğunda zarar verenin munzam kusuru zarar görenin ortak kusurunu ortadan kaldırabilir¹⁰¹.

Kusur dışında ihlâlin ve özellikle manevî zararın ağırlığı ile meydana geliş şeklinin de tazminat tayin edecek hâkim tarafından göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu anlamda zarar verenin zarar gören ile arasındaki ilişki ve yakınlık da göz önünde bulundurulmalı; özellikle çok yakın dost ve akrabaların, eşlerin ana baba ve çocukların birbirlerinden talep ettikleri manevî tazminat taleplerinin dikkatli şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Kural olarak dostluk ve akrabalık manevî tazminat talebini engellemekle birlikte manevî tazminat miktarının tayininde göz önünde bulundurulur ve tazminat miktarını azaltabileceği gibi reddini de gerektirebilir¹⁰².

Vücut bütünlüğünün ihlâli halinde hâkim manevî tazminata gerek olup olmadığını ve manevî tazminat gerektiği takdirde bunun miktarını özel durum ve şartları da göz önünde bulundurarak tayin edecektir. Özel şartlar öncelikle zarardan sorumlu olan kişi veya kişilerin kusur derecesi ile zarar görenin duyduğu elem ve ızdırabın derecesidir. Manevî tazminata hükmedilebilmesi için meydana gelen ihlâlin belli bir ağırlıkta olması gerekmemekle birlikte alelâde bedeni acılar için failin kusurunun da hafif olması ihtimalinde manevî tazminata hükmedilmesi doğru olmaz. Vücut bütünlüğünün ihlâl eden hangi

⁹⁹ **Yargıtay İBKG. E. 1966/7, K. 1966/7, T. 22.6.1966**'da "...BK. 47. madde gereğince manevi tazminata hükmedebilmek için kusurun aranması, bu hükmün uygulanacağı maddi tazminat sorumluluğunun bütün halleri ile de kabili telif değildir. Her ne kadar haksız eylemlerde kusur sorumluluğunun temelini teşkil eden 41. madde hükmü için böyle bir durum meydana gelmez ise de, temyiz kudreti bulunmayan şahısların sorumluluğu (madde 54), istihdam edenin sorumluluğu (madde 55), hayvanlar için sorumluluk (madde 56), eser malikinin sorumluluğu (madde 58), hatta aile başkanının sorumluluğu (Medeni K. madde 320) gibi kusur aranmayan sorumluluk hallerinde, maddi tazminata hükmedebilmek için kusur şart olmadığı gibi, bu durumlarda ölüm veya cismani zarar vuku bulmuşsa ayrıca 47. maddeye müsteniden manevi tazminat istenebilmesi için de yine kusurun mevcudiyeti şart değildir..." şeklinde karar vermiştir, **Kazancı İçtihat Bilgi Bankası**.

¹⁰⁰ **EREN**, s. 756

¹⁰¹ **EREN**, s. 756; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 698; **ÇALKIN/TUĞSAVUL**, s. 94; bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **FRANKO**, s. 135 vd..

¹⁰² **EREN**, s. 755.

fiiller için ne kadar manevî tazminata karar verileceğini önceden tespit etmek mümkün olmadığından, hâkim somut olaydaki verileri de inceleyerek tazminat miktarını takdir hakkı çerçevesinde tayin eder¹⁰³.

Vücut bütünlüğünün ihlâl edilmesi zarar gören kişinin yakınlarının sınırlı ve ruh sağlığını bozmuş ve bu ihlâl sonucunda bu kişilerin ruh sağlığında bir bozulma meydana gelmişse, meydana gelen bu zararın uygun illiyet bağı ve ihlâl edilen normun koruma amacı çerçevesinde kalan zararların da doğrudan doğruya manevî zarar olarak kabul edilmesi gerekir¹⁰⁴.

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile doktrinde ve uygulamada son yıllarda benimsenen bu görüş yeni Kanun metnine dâhil edilmiştir. TBK. m. 56 “*Hakim, bir kimsenin bedensel bütünlüğünün zedelenmesi durumunda, olayın özelliklerini göz önünde tutarak, zarar görene uygun bir miktar paranın manevî tazminat olarak ödenmesine karar verebilir. Ağır bedensel zarar veya ölüm halinde, zarar görenin veya ölenin yakınlarına da manevî tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verebilir*” şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenleme BK. m. 47’den farklı olarak, ağır bedensel zarar halinde de zarar görenin yakınlarına manevî tazminat isteme imkânı getirilmiştir¹⁰⁵.

¹⁰³ **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP**, s. 656, 657.

¹⁰⁴ **EREN**, s. 764; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 697; **REİSOĞLU**, s. 227; normun koruma amacına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **Fikret EREN**, Hukuka Aykırılık Bağı veya Normun Koruma Amacı Teorisi, Prof. Dr. Mahmut Koloğlu’ya 70 inci Yaş Armağanı, Ankara 1975, s. 461 vd.; **Haluk TANDOĞAN**, Hukuka Aykırılık Bağı, **BATIDER**, C. X, Y. 1979, s. 4 vd.; **Yargıtay 11. HD. E. 2006/4787, K. 2006/7723, T. 29.6.2006**’de “...*Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına ve her ne kadar Borçlar Kanunu’nun 47. maddesine göre manevi tazminat isteme hakkı doğrudan doğruya cismani zarara uğrayan kişiye ait ve yansıma yoluyla manevi tazminat istenemez ise de cismani zarar kavramına sadece maddi sağlık bütünlüğünün değil ruhsal bütünlüğün de dâhil olmasına, bir kişinin cismani zarara uğraması durumunda, olayın kendisine özgü ağırlığının ve özelliğinin manevi tazminata hükmedilmesini zorunlu kılan olguları kanıtlaması durumunda, haksız eylem ile zarar arasında uygun illiyet bağı mevcut olduğundan, yansıma yoluyla değil, doğrudan zarara uğrama söz konusu olup, yaralanan kişinin yakınlarının da zarar gördüğünün kabulü gerekmektedir...*” şeklinde karar vermiştir, benzer yöndeki kararlar için bakınız, **Yargıtay 21. HD. E. 1997/6111, K. 1997/6174, T. 7.10.1997; Yargıtay 21. HD. E. 2000/4733, K. 2000/4833, T. 15.6.2000; Yargıtay 21. HD. E.2002/286, K. 2002/1057, T. 14.2.2002; Yargıtay 21. HD. E. 2007/3976, K. 2007/5212, T. 27.3.2007, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.**

¹⁰⁵ **Haluk BURCUOĞLU**, Borçlar Kanunu Tasarısı’nın Haksız Eylem Sorumluluğu ve Kira İle İlgili Düzenlemesiyle Getirilen Yenilikler, İsviçre Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu’nun Alınışının 80. Yılı, İstanbul 2007, s. 88; Nitekim madde gerekçesi “... *Tasarının 55 inci maddesinin ikinci fıkrası, bedensel zararlara ilişkin olmak üzere, 818 sayılı Borçlar Kanununda yer verilmeyen, yeni bir hükümdür. Öğreti ve uygulamadaki çağdaş gelişmeler göz önünde tutularak hakimnin sadece ölüm halinde değil, ağır bedensel zararlarda da zarar görenin ya-*

Vücut bütünlüğünün ihlâli halinde manevî tazminatın zarar gören kişiye bir miktar para olarak ödenmesi gerekir¹⁰⁶. Manevî tazminata nakden hükmedildiği durumlarda hâkim bunun sermaye şeklinde yani toptan ödenmesine veya irat şeklinde yani belirli dönemlerde ödenmesine karar verebilir. Doktrinde haklı olarak manevî tazminatın sermaye şeklinde ödenmesinin manevî tazminatın amacına daha uygun olduğu belirtilmiştir. Ayrıca zarar gören bu gibi durumlarda sermaye şeklinde aldığı tazminat ile daha iyi bir hayat sürdürebilecektir¹⁰⁷.

Manevî tazminat bakımından son olarak üzerinde durulması gereken husus, vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin bu ihlâl nedeniyle tazminat talep etmeden ölmesi halinde mirasçılarının onun yerine manevî tazminat talebinde bulunup bulunamayacağıdır. Nitekim bu hususta BK. m. 24/IV’de düzenlenen “*Manevi tazminat istemi, karşı tarafça kabul edilmiş olmadıkça devredilemez; miras bırakan tarafından ileri sürülmüş olmadıkça mirasçılara geçmez*” hükmü gereğince vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi manevî tazminatı ileri sürmedikçe ve bu istem zarardan sorumlu kişiler tarafından kabul edilmedikçe mirasçılara geçmez¹⁰⁸.

IV. DENKLEŞTİRME

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararların tazmini bakımından önem arz eden hususlardan biri de zarar verici fiilin zarar görenin malvarlığında bir azalma meydana getirmesi yanında birtakım artışlara da sebep olması halinde bu artışların denkleştirmeye tabi tutulup tutulmayacağıdır¹⁰⁹.

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin maruz kaldığı haksız fiil sonucunda bazı menfaatler elde etmesi halinde, zarar görenin haksız fiil nedeniyle zenginleşmesine engel olmak için haksız fiil sonucu elde edilen bu menfaatlerin nakdi miktarının zarardan düşürülmesi, yani denkleştirilmesi gerekmektedir.

kınlarına, manevi tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesine karar verebileceği kabul edilmiştir...” şeklinde düzenlenmiştir.

¹⁰⁶ EREN, s. 763; REİSOĞLU, s. 226.

¹⁰⁷ EREN, s. 763.

¹⁰⁸ Manevî tazminatın temlik için karşı tarafça kabul edilmesi gereğinin ayrıca aranmasının tutarsız olduğuna ilişkin görüş için bakınız, **Rona SEROZAN**, Manevî Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım, Prof. Dr. Haluk Tandoğan’ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 76 vd..

¹⁰⁹ Denkleştirme kavramına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **AKÜNAL**, s. 3 vd.; **GÜRBÜZ**, s. 111 vd.; **DESCHENAUX/TERCIER**, s. 180.

tedir¹¹⁰. Ancak bu şekilde elde edilen yararların zarardan düşürülebilmesi için zarar verici olay ile meydana gelen yarar arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Bu nedenle zarar verici olayın sonucunda tamamen tesadüfi olarak elde edilen menfaatlerin düşürülmesi söz konusu olamaz¹¹¹.

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan maddî zararlardan ilki olan masraflar olarak adlandırılan ve zarar görenin bir sağlık kurumunda tedavi edilmesi nedeniyle normal olarak yapması gereken yeme içme masrafları¹¹² vücut bütünlüğü ihlâl edildiği için işe gidemeyen kişinin işe gidip gelmek için yaptığı yol masrafları¹¹³ ile diğer bakım masraflarının yapılan bu hastane masrafları ile denkleştirilmesi, yani bu masrafların hastane masraflarından düşürülmesi gerekmektedir¹¹⁴. Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan diğer bir zarar kalemini oluşturan çalışma gücünün kaybı yüzünden doğan zararlar bakımından “Uzun müddet için yapılan hizmet akdinde, işçi hastalıktan, askerlikten veya bu gibi sebeplerden dolayı kusuru olmaksızın nispeten kısa bir müddet için işi ifa edemediği takdirde o müddet için ücret istemeğe hakkı vardır” şeklinde düzenlenen BK. m. 328 hükmü önem arz etmektedir. Bu hükümler işçinin ancak hizmet sözleşmesinde belirtilen işi yaptığı sürece ücrete hak kazanması kuralına sosyal düşüncelerle bir istisna getirilerek kendi kusuru olmaksızın hizmet edimini yerine getiremeyen işçinin bu süre zarfında ücret alması düzenlenmiştir. Nitekim hükümde yer alan hastalık ifadesi vücut bütünlüğünün ihlâlini de kapsamaktadır. Doktrindeki hâkim fikre göre bu şekilde vücut bütünlüğü ihlâl edilen ve hizmet edimini ifa edemeyen işçinin sözleşme veya kanun hükmü gereğince ücret almaya devam etmesi halinde alınan bu ü-

¹¹⁰ OĞUZMAN/ÖZ, s. 554; EREN, s. 697; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 614; TEKİL, s. 149; TANDOĞAN, s. 267; TUNÇOMAĞ, s. 463; HATEMİ, s. 104; KILIÇOĞLU, s. 308; KARAHASAN, Tazminat, s. 135.

¹¹¹ TEKİNAY, s. 515; bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, AKÜNAL, s. 94 vd.

¹¹² EREN, s. 713; AKÜNAL, s. 156; KILIÇOĞLU, s. 308; AŞÇIOĞLU, s. 444; GÜLEÇ, s. 249; GÜRBÜZ, s. 118; KARAHASAN, Tazminat, s. 138; Yargıtay 3. HD. E. 5293, K. 4256, T. 29.06.1961’de “... Davacının yararlanmamış olması halinde dahi kocası ile kendisi için yemek masraflarının yapılmasının zaruri bulunduğu göz önünde tutularak köyünde ihtiyar edilecek bu masrafların neden ibaret olacağına bilirkişi marifetiyle tesbiti ve Ankara’da yapılan yemek masrafının neden ibaret olacağına bilirkişi marifetiyle tesbiti ve Ankara’da yapılan yemek masrafının aynı olacağı anlaşıldığı takdirde yemek masrafına hükmedilmemesi ve köyünde yapılacak masrafın daha az miktarda olacağı tebeyyün eylediği halde aradaki farka hükmedilmekle yetinilmesi gerekir.” şeklinde karar vermiştir, KARAHASAN, Tazminat, s. 162.

¹¹³ OĞUZMAN/ÖZ, s. 555.

¹¹⁴ EREN, s. 700; AKÜNAL, s. 156; AŞÇIOĞLU, s. 444.

retlerin de denkleştirmeye tabi tutulması gerekmektedir¹¹⁵. Bununla birlikte vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle birtakım ilave bakım harcamalarının ortaya çıkması hallerinde ise bu harcamaların da tazmini gerekmektedir¹¹⁶. Bu şekilde hastane ve benzer kurumların masraf listelerinden zarar görenin yapmak zorunda olduğu kabul edilen normal beslenme masraflarının indirilmesi gerekmektedir¹¹⁷. Bunun dışında vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi hastanede yatılan süre boyunca önceden kaldığı otel veya pansiyon odasını boşaltmış ise bu şekilde sağladığı yararların da hastane masrafından düşülmesi gerekir. Nitekim bu ihtimalde zarar verici olay bir taraftan zarara neden olurken diğer taraftan zarar görenin malvarlığında bir yarara neden olmaktadır ki bu yararın da zarar ile denkleştirilmesi gerekmektedir¹¹⁸.

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin önceden yapmış olduğu sigorta sözleşmesi gereğince sigortacıdan almış olduğu tazminatın, zarara sebep olan kişi veya kişilerden talep edilecek zarar ile denkleştirilip denkleştirilemeyeceği üzerinde durulması gereken önemli hususlardan biridir. Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin bu nedenle sigorta tazminatı elde etmesi kaza sigortalarında söz konusu olur. Nitekim sigortalının iradesi dışında meydana gelen bir kaza sonucunda çalışma gücünden veya imkânından mahrum hale gelmesinin sonuçlarını teminat altına almak üzere yapılan sigorta, kaza sigortasıdır. Kaza sigortası gereğince sigortacı, kazanın sigortalının sürekli çalışma gücünü kaybetmesine neden olmuşsa poliçede yazılı kayıp derecesi hesap edilerek ortaya çıkan tazminatı öder. Sigortalının geçici olarak çalışma gücünü kaybetmesi ihtimalinde ise poliçede yazılı azami süre için günlük hesabı ile sigortacı tazminat öder¹¹⁹.

Kaza sigortasından elde edilecek tazminatların vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zarar ile denkleştirilmesi için bu sigorta tazminatının denkleştirme kuralı anlamında bir yarar olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. TTK m. 1335¹²⁰'de kaza sigortalarının sigorta ettirenin uğradığı kazadan dolayı zararını gidermek üzere yapılabileceği düzenlense de doktrinde kaza

¹¹⁵ Bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **EREN**, s. 702; **TANDOĞAN**, s. 269, 270; **AKÜNAL**, s. 159 vd.; **GÜRBÜZ**, s. 119, 120.

¹¹⁶ **AKÜNAL**, s. 156; **KARAHASAN**, Tazminat, s. 162.

¹¹⁷ **AKÜNAL**, s. 157.

¹¹⁸ **AKÜNAL**, s. 158; **KARAHASAN**, Tazminat, s. 138.

¹¹⁹ **AKÜNAL**, s. 175.

¹²⁰ Türk Ticaret Kanunu m. 1335 “Kaza sigortaları, sigorta ettirenin duçar olduğu kazadan dolayı zararını tazmin etmek üzere yapılabileceği gibi kimseye ödemeye mecbur olacağı kaza tazminatını telafi etmek maksadiyle dahi yapılabilir”.

sigortalarının kural olarak “zarar sigortası”¹²¹ değil “meblağ sigortası”¹²² olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle sigortacının meydana gelen zararın sigorta bedelinden az olduğunu iddia etmesi mümkün olmadığı gibi, sigortacı kazanın meydana gelmesi halinde sigorta sözleşmesinde kararlaştırılan bedeli ödemek zorundadır. TTK m. 1337¹²³’ye göre aksine şart olmadığı takdirde sigortacı poliçede yazılı tazminat dışında sigortalının yapmış olduğu tedavi masraflarını da vermek zorundadır. Doktrinde tedavi masraflarının ödenmesi bakımından zarar sigortalarındaki prensiplerin geçerli olduğu, bu nedenle yapılan tedavi masraflarının zarar ile sınırlı olarak tazmin edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Tedavi masraflarının bu şekilde ödenmesi açısından zarar sigortalarındaki hususlar geçerli olacağından, sigortacı tedavi giderleri için ödediği tazminat oranında zarar görene halef olacak ve zarara sebep olan kişi veya kişilere başvurabilir. Bu sebeple tedavi giderleri için sigortadan elde edilen tazminat bakımından denkleştirme sorunu gündeme gelmez¹²⁴. Bu noktada üzerinde durulması gereken husus tedavi masrafları dışında kalan sigorta tazminatının denkleştirmeye tabi tutulup tutulamayacağı meselesidir. Doktrinde bir fikre göre vücut bütünlüğünün ihlali halinde TTK m. 1338¹²⁵’in lafzından hareketle zarar görene haksız fiil sorumlusundan ve sigortacıdan ayrı ayrı tazminat alma imkânı tanındığından, sigorta tazminatının zarar ile denkleştirilmesinin söz konusu olmaz¹²⁶.

¹²¹ Zarar sigortalarında para ile ölçülebilir bir menfaat, sigorta teminatı altına alınmaktadır, bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **Huriye KUBİLAY**, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir 2003, s. 89 vd.; **İşıl ULAŞ**, Uygulamalı Sigorta Hukuku Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Ankara 2006, s. 6 vd.; **Mertol CAN**, Sigorta Hukuku Ders Kitabı, Ankara 2005, s. 23 vd..

¹²² Sigorta sözleşmesinde öngörülen riskin gerçekleşmesi halinde sigortalıya doğrudan doğruya sigorta sözleşmesinde öngörülen sigorta bedelinin ödendiği meblağ sigortalarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **KUBİLAY**, s. 118 vd.; **CAN**, s. 49, 50.

¹²³ Türk Ticaret Kanunu m. 1337 “*Aksine şart olmadığı takdirde sigortacı poliçede yazılı tazminattan başka sigortalının sarf ettiği tedavi masraflarını da vermekle mükelleftir*”.

¹²⁴ **AKÜNAL**, s. 175, 176; **HATEMİ**, s. 105; **GÖKCAN/KAYMAZ**, s. 633, 634; **Yargıtay 11. HD. E. 2005/4231, K. 2005/5991, T. 9.6.2005**’de “...*Davacı sigortacı, zarar görenlerin halefi sıfatı ile uyumsuzluğun çözümünde temel maddi hukuk normu olan BK.nun 46/1 maddesi uyarınca, cismani zarara uğrayan sigortalıların tedavileri için yaptığı ödemeleri, tedavi süresince gerçekleşen işgöremezlik zararını poliçe kapsamına göre tazmin etmek koşulu ile davalılardan rücuen isteyebilir...*” şeklinde karar vermiştir, **Kazanıcı İçtihat Bilgi Bankası**.

¹²⁵ Türk Ticaret Kanunu m. 1338 “*Üçüncü şahsın kusuru neticesinde vukua gelen kazalardan dolayı sigorta ettirenin sigortacıdan tazminat alması, sigorta ettirenin üçüncü şahsa müraa- caat hakkını iskat etmez. Üçüncü şahıs, sigorta ettirenin sigortası nazara alınmaksızın bütünü zarar ve ziyasını tazminle mükellef tutulur*”.

¹²⁶ **AKÜNAL**, s. 176.

Doktrinde bu hususta ileri sürülen ve bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre, denkleştirmenin yapılabilmesi için zarara, tazminat borcuna neden olan hukuka aykırı davranışın sebep olması gerekmekte iken sigorta tazminatı zarar gören kişinin sigortacı ile yaptığı bir sözleşmeye dayanmaktadır. Nitekim sigortacı zarardan sorumlu olanın işlediği fiil nedeniyle değil; sigortalı ile aralarında yaptıkları sözleşme uyarınca sigorta tazminatını ödemek zorundadır. Bu nedenle hukuka aykırı davranış sigorta tazminatının ödenmesinin sebebini değil yalnız bir şartını oluşturduğundan, denkleştirmenin uygulanabilmesi için zarara neden olan hukuka aykırı davranış ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması gerektiğinden sigorta tazminatının zarar ile denkleştirilmesi mümkün olmaz¹²⁷.

Denkleştirme bakımından önem arz eden hususlardan biri de vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişiye üçüncü kişiler tarafından gönüllü olarak sağlanan yararların zarardan sorumlu olan kişi veya kişilerce tazmini gereken zararların denkleştirmeye tabi tutulmayacağıdır. Nitekim bu şekilde üçüncü kişilerce vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişilere gönüllü olarak yapılan yardımlar ile zarara neden olan hukuka aykırı davranış arasında sebep sonuç ilişkisi bulunmadığından; zarar verici olaydan tamamen bağımsız olarak üçüncü kişiler tarafından vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişiye sağlanan yararların ortaya çıkan zarar ile denkleştirilmesi mümkün değildir¹²⁸.

Vücut bütünlüğünün ihlâli sonucunda zarar görenin ekonomik geleceğinin sarsılması halinde ise denkleştirme ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim Gelir Vergisi Kanunu m. 23'e göre belli sakatlıkları bulunan kimselerin ücret kazançları gelir vergisinden muaf tutulmaktadır. Bu da ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan zararlarda denkleştirmenin uygulanması açısından

¹²⁷ **TEKİNAY**, s. 488; **AKÜNAL**, s. 177; **TANDOĞAN**, s. 270; **AŞÇIOĞLU**, s. 418; **KARAHASAN**, Tazminat, s. 145.

¹²⁸ Bu konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, **EREN**, s. 701; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 556; **TUNÇOMAG**, s. 463; **TANDOĞAN**, s. 269; **AKÜNAL**, s. 180, 181; **GÖKCAN/KAYMAZ**, s. 632; **DESCHENAUX/TERCIER**, s. 181; **KARAHASAN**, Tazminat, s. 144; **Yargıtay 4. HD. E. 4685, K. 5297, T. 20.4.1978**'de "... haksız eylemden doğan tazminat davalarında zarar görenin malvarlığındaki artışın hangi sebep veya hangi vesileyle dayandığı etraflı şekilde incelenmeli ve eylem ile sıkı bir biçimde bağlı bir uygun sebep sonuç ile artış varsa bu artan dışında zararın varlığı kabul edilmeli, eylem vesilesiyle artma olmuş olursa bu zarardan indirilmelidir. Davaya konu olan olayda mal varlığında davalının eylemi sonucu azalma olmuş, fakat işvereni olan üçüncü kişinin bu zararı aynı eylem vesilesiyle (yardım amacıyla) gidermiş olması nedeniyle artma gerçekleşmiştir. Ancak bu artış eylemin sonucu değildir. Çünkü üçüncü kişinin amacı haksız eylem failini değil zarar göreni zenginleştirmektedir..." şeklinde karar vermiştir, **AŞÇIOĞLU**, s. 417, 418.

önemli bir hüküm niteliğindedir. GVK m. 23’de sayılan sakatlıklara maruz kalan kişilerin ekonomik geleceğin sarsılmasından doğan zararın tazminini talep etmeleri halinde; zarar görenin bu nedenle sağladığı vergi yararlarının zarar ile denkleştirilmesi gerektiği doktrin ve uygulamada kabul edilmektedir. Nitekim bu ihtimalde zarar verici fiil ile yarar arasında denkleştirme kuralının uygulanmasını gerektiren uygun illiyet bağı mevcuttur¹²⁹. Bunun dışında vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin haksız fiil sonucunda sakat kalarak erken emekli olması ihtimalinde ise normal olarak ileride alacağı emeklilik ikramiyesi ve emekli maaşı ile erken emekli olması sonucunda emeklilik ikramiyesi ve maaşı arasındaki farkın kendisine tazminat olarak verilmesi halinde zarar görenin ödemekten kurtulduğu aidatların da tazminat miktarından düşürülmesi gerekir¹³⁰.

Vücut bütünlüğünün ihlâlinde zararın tespiti bakımından esas alınan tarih, mahsup edilecek yararın miktarının tespiti bakımından da esas alınır¹³¹.

Kural olarak zarardan düşürülmesi gereken bir yararın varlığını gören hâkim denkleştirme kuralını re’sen uygular. Bu sebeple yararın zarardan düşülmesi hukuki niteliği itibarıyla bir itirazdır. Yararlanmanın varlığını ve miktarını ispat etmek ise zarar verene düşer. Zararın miktarının kesin olarak ispat edilemediği durumlarda hâkim BK. m. 42/II’ye dayanarak yararın miktarını takdir hakkı çerçevesinde belirleyebilir¹³².

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan manevî zararlar bakımından denkleştirme yapıp yapılmayacağı da son olarak üzerinde durulması gereken

¹²⁹ **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP**, s. 614; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 555; **AKÜ-NAL**, s. 181 vd.; **AŞÇIOĞLU**, s. 453, 454; **GÜRBÜZ**, s. 120, 121; **KARAHASAN**, Tazminat, s. 138; **Yargıtay 4. HD. E. 1980/2305, K. 1980/4710, T. 10.4.1980**’de “...Davaya konu olan hukuka aykırı eylem sonucunda, zarar gören davacı, Devlete vergi ödeme suretiyle yapmak zorunda bulunduğu harcamalardan kurtulmuştur. O halde, ortada denkleştirme kuralının uygulanmasına yol açabilecek bir artış vardır. Bu artış davalının mal varlığında kesin ve nihai olarak yer almıştır. Zarara sebep olan olayda onun arasında uygun illiyet bağı da bulunmaktadır. O halde bu artışın, denkleştirilmesi gereken bir yarar olarak kabulü ile zarardan indirilmesi ve tazminatın buna göre tayini gerekir. Mahkemece, bu esası kapsamayan ve davacıya vergi kesintisi yapılmaksızın ödenmekte bulunan aylıkları olduğu gibi tazminat olarak kabul eden bilirkişi raporu aynen benimseyip ona göre ödetme verilmiş olması yasaya aykırıdır...” şeklinde karar vermiştir, **Kazancı İçtihat Bilgi Bankası**; benzer yönde karar için bakınız, **Yargıtay 4. HD. E. 9961, K. 847, T. 28.1.1980, KARAHASAN**, Tazminat, s. 138, 139.

¹³⁰ **TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP**, s. 614.

¹³¹ **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 557.

¹³² **EREN**, s. 698, 699; **OĞUZMAN/ÖZ**, s. 557.

konulardandır. Manevî zararın varlığı halinde hâkim manevî tazminata hükmedip hükmetmeyeceğini, tazminata hükmetmesi halinde tazminatın miktarını özel durum ve koşulları da göz önünde bulundurarak karar verecektir. Bu nedenle manevî tazminata hükmetmeye karar veren hâkimin göz önünde bulundurduğu hususlar, tazminatın miktarını tayin de de göz önünde bulundurulacaktır. Manevî tazminatta maddi tazminatta olduğu gibi az çok kesin olarak tayin edilebilir bir zarar miktarına dayanmak mümkün olmadığı için manevî zararlar da gerçek anlamda bir denkleştirme söz konusu olamayacaktır. Ancak manevî zararın miktarını tayin eden hâkimin vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin manevî varlığı üzerindeki olumsuz etkiler yanında olumlu etkileri de göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Nitekim bu şekildeki olumlu etkilerin de mutlaka manevî nitelikte olması gerekmez. Bu nedenle vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi maddi tazminatla tatmin edilebiliyorsa, daha düşük manevî tazminata hükmedilebilir. Bu takdirde hâkim her somut olayın özelliklerini de göz önünde bulundurarak hakkaniyete ve adalete uygun bir tazminata hükmedecek; ayrıca maddi zararlar da uygulama alanı bulan denkleştirme kuralına ilişkin prensipleri kıyas yoluyla manevî tazminat bakımından da uygulayabilecektir¹³³.

V. VÜCUT BÜTÜNLÜĞÜNÜN İHLALİNDEN DOĞAN ZARARA İLİŞKİN HÜKMÜN DEĞİŞTİRİLMESİ

Vücut bütünlüğünün ihlâli hallerinde meydana gelen zararın bir kısmının geleceğe ilişkin olması nedeniyle bu zararın farazi olarak hesaplanması, zarar miktarının sonradan değişme ihtimalini ortaya çıkarır. Usul hukukunda ana kural kesinleşen mahkeme kararlarının daha sonra uyuşmazlık konusu yapılamaması olmakla birlikte hakkında kesin hüküm bulunan bazı hallerde yeniden dava açılmasına imkân verilmiştir¹³⁴.

Kesinleşen kararın uyuşmazlık konusu yapılamamasının istisnalarından birini de farazi bir hesaplama dayanan vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararlar oluşturmaktadır¹³⁵. Nitekim bu husus BK. m. 46/II'de "*Eğer hükmün suduru esnasında, kâfi derecede kanaat ile cismani zararın neticelerini tayin etmek mümkün değil ise; hükmün tefhimi tarihinden itibaren iki sene*

¹³³ AKÜNAL, s. 51, 52.

¹³⁴ TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 617; EKMEKÇİ, s. 105; GÜRBÜZ, s. 41.

¹³⁵ TEKİNAY, s. 489; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 617, 618; OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; EKMEKÇİ, s. 105.

zarfında hâkimin, tetkik salahiyetini muhafaza etmeğe hakkı vardır” şeklinde düzenlenmiştir. Uygulamada mahkemelerin iş yükünün ağır olması nedeniyle pek kullanılmayan bir düzenleme olan bu hükmün kapsamı konusunda yeterli içtihat da bulunmamaktadır¹³⁶.

Hâkimin BK. m. 46/II uyarınca hükmü yeniden gözden geçirme hakkını saklı tutabilmesi her somut olay bakımından geçerli olmayıp bunun için vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararların sonuçlarının tam olarak tespit edilememiş olması gerekir¹³⁷.

Bazı hallerde vücut bütünlüğünün ihlâlinin gelecekte ne gibi yeni zararlara neden olacağına hüküm tarihinde kesinlikle tespit edilmesi mümkün olmayabilir. Hatta hâkimin ihtimal dâhilinde gördüğü ve tazmin edilmesine karar verdiği bazı zararların gerçekte doğmadığı sonradan anlaşılmaktadır. Bu gibi durumları göz önünde bulunduran kanun koyucu hâkime iki yıl içinde kararı yeniden gözden geçirme imkânı vermiştir¹³⁸.

Yalnız vücut bütünlüğünün ihlâli bakımından uygulama alanı bulan bu hükmün uygulanabilmesi için kararda değiştirmeye ilişkin kaydın yer alması gerekir. Bu nedenle hâkim hükmü yeniden gözden geçirme kaydıyla vermedikçe kararın tekrar gözden geçirilmesi mümkün değildir. Ayrıca hâkimin hükmüne böyle bir kayıt koyabilmesi için tarafların bu yönde bir talebinin olmasına da gerek yoktur¹³⁹.

Hâkim iki yıl içinde kararı yeniden gözden geçirme hakkını saklı tutmasa dahi haksız fiilin neden olduğu sonradan ortaya çıkan zararlar bakımından zamanaşımı süresi içerisinde yeniden tazminat davası açılması mümkündür. Fakat bu şekilde sonradan dava açılabilmesi için bu zararların ilk dava açılırken mevcut olmaması ve kazanç mahrumiyeti gibi ileride doğması beklenen zarar niteliğinde bulunmaması gerekir¹⁴⁰. Ayrıca dava esnasında mevcut ve ileride ortaya çıkması muhtemel olan zararlar için davacının fazlaya ilişkin hakkını saklı tutarak kısmi tazminat talep etmesi de mümkündür. Bu durumda

¹³⁶ EKMEKÇİ, s. 105.

¹³⁷ OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; NOMER, Borçlar, s. 95; EKMEKÇİ, s. 106; KARAHASAN, Tazminat, s. 276; GÜLEÇ, s. 294.

¹³⁸ TEKİNAY, s. 489; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 618; TEKİL, s. 149; OSER/ SCHÖNENBERGER, s. 424, 425; BİRSEN, s. 234, 235; ATAAY, s. 303; GÜRBÜZ, s. 41, 42; AŞÇIOĞLU, s. 454.

¹³⁹ EKMEKÇİ, s. 105, 106; KARAHASAN, Tazminat, s. 276.

¹⁴⁰ OĞUZMAN/ÖZ, s. 562; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 618, 619.

hâkim hükmün yeniden gözden geçirilmesine ilişkin bir karar vermese dahi, önceden hükmedilen tazminat dışında kalan zararlar için zamanaşımı süresi içinde olmak kaydıyla yeni davalar açılabilir. Bu davanın açılabilmesi için zararın sonradan meydana gelmesi gerekmediği gibi, önceki tazminat davası bu yeni davadaki talep açısından zamanaşımını da kesmez¹⁴¹.

Hâkimin BK. m. 46/II'ye dayanarak kararını gözden geçirebilmesi için davanın taraflarından birinin hükmün yeniden gözden geçirilmesini talep etmesi gerekir. Burada tarafların talep ettiği husus mahkeme hükmüne yeniden gözden geçirilmesine ilişkin kaydın konulması talebi değil; bu kayıt konulduktan sonra hükmün yeniden gözden geçirilmesine ilişkin taleptir. Nitekim hâkimin tarafların yeniden inceleme talepleri olmaksızın, resen, yeniden incelemeye karar vermesi usul hukuku kurallarına göre mümkün değildir¹⁴².

Borçlar Kanunu m. 46/II'de düzenlenen iki yıllık sürenin başlangıcının hükmün verildiği tarih mi yoksa hükmün kesinleştiği tarih mi olduğu hususu inceleme konumuz açısından önem arz eden hususlardan biridir. Doktrinde ileri sürülen bir fikre göre BK. m. 46/II'nin lafzı gereğince hükmün verildiği tarihin esas alınması gerekir. Ancak Yargıtay'da inceleme süresinin uzun olması nedeniyle bu hususta hak kaybına sebep olmayan bir yoruma giderek iki yıllık süreyi hükmün kesinleştiği tarihten başlatmak gerekir. Nitekim bu iki yıllık süre hesaplanırken henüz hukuken kesinleşmemiş bir kararın verildiği

¹⁴¹ OĞUZMAN/ÖZ, s. 562; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 618, 619; bakınız, Yargıtay 11. HD. E. 1993/6410, K. 1994/1301, T. 21.2.1994'de "...Davacı tarafından açılan önceki davada, davacının uğradığı kaza sonucu % 37 oranında maluliyetinin kesinleştiği saptanarak dava bu maluliyet oranına göre sonuçlandırılmıştır. Oysa, davacı açtığı bu yeni dava ile maluliyet oranında değişiklik yükselme olduğunu bildirmiştir. Nitekim, mahkemece Adli Tıp Kurumu'ndan alınan 25.11.1992 tarihli kurulu raporunda davacının ayak bileğindeki deformasyonun, önceki rapora dayanarak yapılan nervus fibularis paralizöve bağlı olmadığı bu nedenle bu hususun ayrıca mütalaası gerektiği ve buna bağlı maluliyet oranının ise % 7,5 olduğu saptanmış bulunmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi, davacının maluliyet oranındaki artışın önceki olaya bağlı ve fakat 25.11.1992 tarihli raporla ortaya çıktığı anlaşılmasına göre, bu ek maluliyet artışından doğan zararın da bu tarihte öğrenildiğinin ve buna bağlı tazminat davası zamanaşımının da bu tarihten itibaren başlatılması gerekir. Nitekim, doktrinde de zarar görenin sağlık durumunun, daha sonra کوتüleşmesi halinde bundan doğan zararın bağımsız olarak ele alınacağı ve bu yeni zarar için yeni bir zamanaşımı süresinin işlemeye başlayacağı kabul edilmektedir... O halde, yukarıda açıklamalara göre davalı vekilinin zamanaşımına yönelik temyiz itirazları varit olmadığı gibi dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere ve delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre davalı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir." şeklinde karar vermiştir, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

¹⁴² TEKİNAY, s. 489; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 618; EKMEKÇİ, s. 106; GÜRBÜZ, s. 43.

tarihi esas almak doğru olmaz¹⁴³.

Doktrinde bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise BK. m. 46/II'de açıkça tefhim ifadesi yer aldığı için bu iki yıllık sürenin hükmün kesinleştiği tarihten başlatılması uygun değildir. Nitekim hükmün hukukî varlık kazanması ile ileride doğması muhtemel olan zararların saklı tutulması arasında doğru bir bağlantı bulunmamaktadır. Bu anlamda saklı tutulan husus sakatlığın derecesinde meydana gelecek artışlar veya azalmalar olduğundan, hükmün kesinleşme tarihi ile bağlantı kurulması yerinde değildir. Bununla birlikte, hükmün kesinleşme tarihinin esas alınması gibi bir kriterin belirlenmesi Kanunda açıkça düzenlenen hususa da aykırılık teşkil eder¹⁴⁴.

Hâkim hükmün yeniden gözden geçirilmesine ilişkin kararını hükmün tefhimi tarihinden itibaren iki yıl içinde değiştirme hakkını saklı tutabilecek; bu süreyi hiçbir şekilde daha fazla uzatamayacaktır¹⁴⁵. Bunun dışında hâkimin hükmü iki yıllık bu süre içerisinde yeniden gözden geçirebilmesi için olayda uygulanması gereken zamanaşımı süresinin de geçmemesi gerekmektedir. Bu nedenle BK. m. 46/II'deki sürenin olaydaki zamanaşımı süresini uzatan bir hüküm olarak kabul edilmesi mümkün değildir¹⁴⁶.

Borçlar Kanunu m. 46/II'de hâkimin hükmü değiştirme yetkisi düzenlendiğinden hâkim bu hükmeye dayanarak vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle uğranılan zararın sonuçlarına göre tazminat miktarını artırma hakkına sahip olduğu gibi azaltma imkânına da sahiptir¹⁴⁷.

Son olarak hâkimin hükmü yeniden gözden geçirme hakkı maddi tazminat dışında sonuçları vücut bütünlüğünün ihlâlüne bağlı manevî tazminat talepleri bakımından da geçerlidir¹⁴⁸.

¹⁴³TEKİNAY, s. 489; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, s. 618; GÜLEÇ, s. 294.

¹⁴⁴GÜRBÜZ, s. 43.

¹⁴⁵OĞUZMAN/ÖZ, s. 561; EKMEKÇİ, s. 106; AYAN, s. 233; NOMER, Borçlar, s. 95; KARAHAN, Tazminat, s. 277; ÇALKIN/TUĞSAVUL, s. 89.

¹⁴⁶EKMEKÇİ, s. 106.

¹⁴⁷EKMEKÇİ, s. 106.

¹⁴⁸EKMEKÇİ, s. 106.

SONUÇ

Zarar görenin beden veya ruh bütünlüğünün maddi veya manevî bir zarar meydana gelecek şekilde bozulmasını ifade eden vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararlar BK m. 46-47’de özel olarak hükme bağlanmıştır.

Borçlar Kanunu m. 46’da hükme bağlanan vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan maddi zararlar, zarar gören kişinin ihlâl sonucunda uğramış olduğu maddî zararları ifade etmektedir ki, bu zararlar ise masraflar, çalışma gücünün tamamen veya kısmen kaybı nedeniyle uğranılan zararlar ve ekonomik geleceğin sarsılması sebebiyle uğranılan zararlardır. Doktrinde tedavi masrafları olarak da adlandırılan masraflar, vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin iyileşmek veya hastalığının artmasına engel olmak için yapmış olduğu masraflar ile zarar görenin vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle yapmış olduğu avukat, hukuki danışma ve benzeri için yapılan masrafları da kapsamaktadır. Nitekim vücut bütünlüğü ihlâl edilmeseydi zarar görenin yapmayacağı bu tür masrafları BK m. 46 anlamında talep edememesi kanun koyucunun da amacına aykırı bir yorum olarak kabul edilebilir.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle talep edilebilecek bir diğer maddî zarar türü ise çalışma gücünün azalmasından veya kaybından doğan zararlar- dır. Doktrinde vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin beden ve fikir gücünün gelir getirici şekilde kullanılması olarak ifade edilen çalışma gücünün azalması veya kaybı nedeniyle tazminat talep edebilmek için davacının vücut bütünlüğünde bir azalma olmasının yanında bu azalma nedeniyle maddî bir zarara da uğramış olması gerekmektedir. Ancak uygulamada vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle ortaya çıkan çalışma gücü kayıplarının zarar görenin gelirinde bir azalma meydana gelmese dahi tazminat gerektiği kabul edilmekte ve bu husus güç kaybı tazminatı olarak değerlendirilmektedir. Çalışma gücünde meydana gelen kayıplar geçici olabileceği gibi süreklilik de arz edebilir. Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi hüküm anında tamamen iyileşmiş ise çalışma gücünün geçici kaybı nedeniyle istenebilecek zarar, zarar görenin iyileşme anına kadar çalışmaması nedeniyle ortaya çıkan kazanç kayıplarından ibarettir. Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin çalışma gücünü sürekli kaybetmesi halinde ise zararın geleceğe ilişkin, farazi bir zarar olarak hesaplanması gerekecektir. Bu ihtimalde tazminata hükmedecek hakim göz önünde bulundurması gereken hususlar, çalışma gücündeki kaybın ve azalmanın oranı, zarar görenin gelir durumu, zarar görenin çalışma süresi ve bunun başlangıç anı, zarar görenin zararını azaltmak için gerekli ameliyat veya tedaviyi yaptırtıp yaptırmadığıdır.

Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle ortaya çıkan son maddî zarar türünü ise, zarar görenin ekonomik geleceğinin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlar oluşturmaktadır. Ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlar müstakbel zararlardır ve bu zararlar çalışma gücünde bir azalma olmasa dahi meydana gelmektedir. Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişi çalışma gücünde bir azalma meydana gelmese dahi iş piyasasında yeni bir iş bulmakta veya eski işini korumakta güçlük çekmekte veya aynı işte çalışsa dahi ihlâlden öncesine nazaran daha çok emek sarf etmek zorunda kalmaktadır.

Vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan zararlardan bir diğeri BK m. 47'de özel olarak hükme bağlanan manevî zararlardır. Vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle manevî tazminat talebinde bulunabilmek için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Şöyle ki; öncelikle bir kimsenin vücut bütünlüğü ihlâl edilmeli; bu ihlâl sonucunda bir zarar ve zarar görenlerin kişilik değerlerinde iradeleri dışında bir azalma meydana gelmelidir. Ayrıca vücut bütünlüğünün ihlâlinden doğan manevî zarar ile ihlâl sonucunu doğuran kusurlu davranış veya sorumluluk olgusu arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır. Bunun dışında vücut bütünlüğünün ihlâli hukuka aykırı olmalıdır. Son olarak somut olayın özellikleri manevî tazminata hükmedilmesini haklı kılmalıdır. BK m. 47 hükmü kusur sorumluluğunda uygulama alanı bulduğu gibi kusursuz sorumluluk hallerinde de uygulanabilecektir. Manevî tazminat bakımından önem arz eden hususlardan biri de manevî tazminat talep etme hakkına sahip olanlardır. Son yıllarda doktrindeki hakim fikre ve Yargıtay uygulamalarına göre vücut bütünlüğünün ihlâli nedeniyle zarar görenin yakınları da kendi manevî bütünlüklerinde meydana gelen eksilmeler nedeniyle doğrudan doğruya manevî tazminat talebinde bulunabileceklerdir. Nitekim TBK. m. 55'de de bu husus ağır bedensel zarar halinde zarar görenin yakınlarına manevî tazminat olarak uygun bir miktar paranın ödenmesi gerektiği şeklinde düzenlenmiştir.

Vücut bütünlüğü ihlâl edilen kişinin maruz kaldığı haksız fiil sonucunda bazı menfaatler elde etmesi halinde zarar görenin haksız fiil nedeniyle zenginleşmesine engel olmak için haksız fiil sonucu elde edilen menfaatlerin nakdi miktarının zarardan düşürülmesi yani denkleştirilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde elde edilen yararların zarardan düşürülebilmesi için zarar verici olay ile meydana gelen yarar arasında illiyet bağı bulunmalıdır. Denkleştirme bakımından önem arz eden hususlardan biri sigorta tazminatının denkleştirmeye tabi tutulup tutulmayacağıdır. Denkleştirmenin yapılabil-

mesi için yarar tazminat borcuna neden olan hukuka aykırı davranışın sebep olması gerekmekte iken sigorta tazminatı zarar görenin sigortacı ile yaptığı bir sözleşmeye dayandığından sigorta tazminatının zarar ile denkleştirilmesi mümkün değildir.

Vücut bütünlüğünün ihlâli hallerinde meydana gelen zararın bir kısmının geleceğe ilişkin olması ve zararın farazi olarak hesaplanması gerektiğini göz önünde bulunduran kanun koyucu BK m. 46/II ile hakime iki yıl içinde kararı yeniden gözden geçirme imkanı vermiştir. Bu iki yıllık süre ise hükmün verildiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

KISALTMALAR

AÜHFD.	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BK.	Borçlar Kanunu
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
E.	Esas
GVK.	Gelir Vergisi Kanunu
HD.	Hukuk Dairesi
HGK.	Hukuk Genel Kurulu
İBK.	İçtihadı Birleştirme Kararı
K.	Karar
KTK.	Karayolları Trafik Kanunu
m.	madde
RG.	Resmî Gazete
s.	sayfa
S.	Sayı
T.	Tarih
TBK.	6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TTK.	Türk Ticaret Kanunu
vd.	ve devamı

BİBLİYOGRAFYA

- AKÜNAL Teoman**, Haksız Fiilden Doğan Zararlarda Denkleştirme Sorunu, İstanbul 1977.
- AŞÇIOĞLU Çetin**, Trafik Kazalarından Doğan Hukuk ve Ceza Sorumlulukları, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 2. Bası, Ankara 2008.
- ATAMER Yeşim M.**, Haksız Fiillerden Doğan Sorumluluğun Sınırlandırılması, İstanbul 1996.
- AYAN Mehmet**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 5. Bası, Konya 2007.
- AYBAY Aydın**, Borçlar Hukuku Dersleri, İstanbul 1995.
- ATAAY Aytekin**, Borçlar Hukukunun Genel Teorisi, İstanbul 1975.
- BİRSEN Kemaleddin**, Borçlar Hukuku Dersleri Borçların Genel Hükümleri, İstanbul 1967.
- BURCUOĞLU Haluk**, Borçlar Kanunu Tasarısı'nın Haksız Eylem Sorumluluğu ve Kira İle İlgili Düzenlemesiyle Getirilen Yenilikler, İsviçre Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunu'nun Alınışının 80. Yılı, İstanbul 2007, s. 87-120.
- CAN Mertol**, Sigorta Hukuku Ders Kitabı, Ankara 2005.
- ÇALKIN Fahri/TUĞSAVUL Muhsin**, Haksız Fiillerden Doğan Tazminat Davaları, İstanbul 1948.
- DESCHENAUX Henri/TERCIER Pierre**, Sorumluluk Hukuku, Ankara 1983, (Çev. Salim ÖZDEMİR).
- EKMEKÇİ Ömer**, Özel Hukukta Vücut Bütünlüğünün İhlali ve Ölüm Hallerinde Maddi Zarar Hesabının Unsurları, Destekten Yoksunluk ve Cismani Zararlarda Sorumluluk ve Tazminat, İstanbul 1996.
- EREN Fikret**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 11. Tıpkı Basım, İstanbul 2009.
- EREN Fikret**, Hukuka Aykırılık Bağı veya Normun Koruma Amacı Teorisi, Prof. Dr. Mahmut Koloğlu'ya 70 inci Yaş Armağanı, Ankara 1975, s. 461-491.

GÖKCAN Hasan Tahsin/KAYMAZ Seydi, Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukuki Sorumluluk, Tazminat-Sigorta-Rücu Davaları ve Trafik Suçları, Yenilenmiş Genişletilmiş 4. Bası, Ankara 2006.

GÜLEÇ (UÇAKHAN) Sema, Maddi Tazminat Esasları ve Hesaplanması, Yenilenmiş Geliştirilmiş 5. Bası, Ankara 2008.

GÜRBÜZ Metin, Beden Tamlığının İhlali (Sakatlık) ve Ölüm Hallerinde Doğan Maddi Zararın Hesaplanması ve Tazminatın Tayini, Ankara 2001.

GÜRSOY Kemal Tahir, “Haksız Eylem(Fiil) den Doğan Talep Hakkı ve Bu Hakkın Diğer Talep Haklarıyla Yarışması (Dava Hakkının Telahuku)”, AÜHFD, C. 31, S. 1, s. 185-198.

HATEMİ Hüseyin, Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku, İstanbul 1998.

KARAHASAN Mustafa Reşit, Sorumluluk Hukuku, İstanbul 1995.

KARAHASAN Mustafa Reşit, Tazminat Hukuku Maddi Tazminat, Altıncı Bası, İstanbul 2001.

KARAKAŞ Fatma Tülay, “Bedensel Bütünlüğü İhlal Edilen Ev Kadınının Çalışma Gücünün Kaybı Nedeniyle Tazmin Talebi”, AÜHFD, C. 55, S. 2, s. 157-180.

Kazancı İçtihat Bilgi Bankası.

KILIÇOĞLU Ahmet M., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 9. Bası, Ankara 2007.

KILIÇOĞLU Mustafa, Tazminat Esasları ve Hesap Yöntemleri, Ankara 1998.

KUBİLAY Huriye, Uygulamalı Özel Sigorta Hukuku, İzmir 2003.

NOMER Haluk N., Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Gözden Geçirilmiş Altıncı Bası, İstanbul 2008.

NOMER Haluk N., Haksız Fiil Sorumluluğunda Maddi Tazminatın Belirlenmesi, İstanbul 1996.

OĞUZMAN Kemal/ÖZ Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler Gözden Geçirilmiş Altıncı Basıdan Yedinci Tıpkı Bası, İstanbul 2009.

- OSER H./SCHÖNENBERGER W.**, Borçlar Hukuku İkinci Kısım, Ankara 1950, (Çev. Recai SEÇKİN).
- ÖNEN Turgut**, Borçlar Hukuku, Ankara 1995.
- ÖZEL Çağlar**, “Sözleşme Dışı Sorumlulukta Yansıma Zarar ve Giderimine İlişkin Bazı Düşünceler”, AÜHFD, C. 50, S. 4, s. 107-128.
- ÖZTÜRKLER Cemal**, Uygulamanın İçinden Ölüm ve Bedeni Zarar Hallerinde Maddi Tazminatın Hesaplanması Teknikleri, Ankara 2003.
- REİSOĞLU Safa**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yirminci Bası, İstanbul 2008.
- SEROZAN Rona**, Manevi Tazminat İstemine Değişik Bir Yaklaşım, Prof. Dr. Haluk Tandoğan’ın Hatırasına Armağan, Ankara 1990, s. 67-101.
- TANDOĞAN Haluk**, Hukuka Aykırılık Bağı, BATIDER, C. X, Y. 1979, s. 3-21.
- TANDOĞAN Haluk**, Türk Mesuliyet Hukuku, İstanbul 2010.
- TEKİL Fahiman**, Borçlar Hukuku, İstanbul 1981.
- TEKİNAY Selahattin Sulhi**, Borçlar Hukuku, Yeniden İncelenmiş Dördüncü Bası, İstanbul 1979.
- TEKİNAY Selahattin Sulhi/AKMAN Sermet/BURCUOĞLU Haluk/ALTOP Atilla**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Yeniden Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Baskı, İstanbul 1993.
- TİFTİK Mustafa**, Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı, Ankara 1994.
- TUHR Andreas von**, Borçlar Hukukunun Umumi Kısım, C. 1-2, Ankara 1983, (Çev. Cevat EDEGE).
- TUNÇOMAĞ Kenan**, Türk Borçlar Hukuku Cilt I Genel Hükümler, İstanbul 1976.
- ULAŞ Işıl**, Uygulamalı Sigorta Hukuku Mal ve Sorumluluk Sigortaları, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Ankara 2006.
- ÜNAL Mehmet**, Manevi Tazminat ve Bu Tazminat Çeşidinde Kusurun Rolü, AÜHFD. C. 35, S. 1-4, s. 439-446.

BOŞ